ALMA OSTRA

AINO

KIRJASTUS AKT.-S. „VARRAK", TALLINNAS, 1923.

ALMA OSTRA

AINO

KIRJASTUS AKT.-S. „VARRAK“, TALLINNAS, 1923.

Kirjastus A.-S. „Varrak'u" trükk, Tartus.

Tuhandesilmaline suurlinna öö luuras tardunud urgastes. Kalgilt vahtis ta päätänavail kiirgavaist elektrilampidest, pilgutas põlastavalt kaugelekaduvaist voorimehe laternaist.

Raske, kalk, ükskõikne.

Huvitust tundsid möödamineja vastu üksi vananejate elumaitsjate hundiahned silmad ja ihuga kauplejate naiste marionetlikult maalitud maskid.

Oli võigas ja külm hinge sügavamais kurudes.

Aino ruttas koju, jooksis üles kuuendale korrale ja süütas elektri. Kitsas, ümmarik riba sai kupliga laualambist valgustet, muu osa toast jäi hämaraks ja kurvaks.

Riietes heitis ta sohvale.

Oli ta koduseks saanud võõrsil, suures linnas kitsastes oludes?

Ta ei teadnud.

Alguses paistis küll. Palju oli olnud uut ja huvitavat.

Suurlinna elu oli intensiivsema rütmiga. Mõtted surusid tihedamalt, püüded olidhoogsamad.

Kuid oli olnud imetlus, mis esimesi aastaid kandis.

Juba mõnda aega tundus kõik tutvana ja harilikuna, tüdimus täitis üksteisele nii sarnase rea päivi . . .

Aino oli sõitnud suurde linna õppima.

Tema lapselikud unistused sõlmisid ühte teadmiste laienenud silmaringi suurlinna imedemaaga. Tasa, kergelt pidi arunema muinasjutt siin kaugel, nii nagu väike Aino poolunes aimanud või õhtu videvikus oma ümber heljumas tunnud.

Ja teadmisi tahtis ta omandada palju, palju...

Kuid oli tulnud . . . äramõistmatu!

Aino sules silmad.

Nähtavasti ei sünni väike taluplika suurlinna hoolimattu elukeerdu.

Ah, ta ei sündinud ju väikesesse kodulinnagi!

Tuli meele soe videvik kodulinnas hilisel suvel. Väike Aino oli härdameelse lookese lugenud ja tundis valusat tarvet lohutuse järele.

Ta läks välja tänavale pisarad silmis ja ootas üldist kaastunnet.

Pidi ärarääkimata kurb olema, kui väike tüdrukukene nutab tee ääres . . .

Kuid suured ja väikesed läksid mööda ja keegi ei näinud väikest Ainot ja tema muret.

Aino tõusis sohvalt ja naeratas kohmetult.

Säärase lapsena oli ta nüüd siin suurlinnas. Sama tarbetu sõnadeta mure südames ja sama abitu kohanema ümbrusega.

Kuid Aino tahtis õppida. Ta vahetas kiirelt riided ja lähenes lauale.

Ta teritas pliiatsi ja soris raamatuid.

Töö edenes venivalt, tüütult.

Ta oli ühte sedasama lehekülge mitu korda lugenud, enne kui end hajameelsuses tabas. Siis piitsutas ta oma töövõimetust ja töö jõudus. Vähehaaval vajus ta enam ja enam, viimaks kadus ta raamatusse.

Terav perenaise koputamine vastu ust tuletas meele, et ta valvanud, et magama peaks, et nii töötada ratsionaalne ei ole.

Kes on suurlinnas ratsionaalne?

Päevad venisid hallilt ja harilikult.

Juba hommikuti algas kaine tööpäev. Ilmgi oli harilik. Ei olnud salalikku udust hämarust, ei petlikku päikest, mis tänavaile meelitaks, ei olnud koguni lund tuisu ja tuule vinguva hulumisega.

Aknast uulitsale vaadates nägi ta ikka samu harilikke rühkijaid kogusid.

Ja just nüüd, neil harilikel päevil, valdasid teda kõige ebamäärasemad meeleolud.

Ta igatses hämarat tuba küdeva ahjuga, tasast lobisemist, millel sisu ega mõtet ei tarvitseks olla, või melankoolset ballaadi viit — pikka, tasast, mida järsud, ähvardavad hääled läbi lõikaksid.

Kuid ka nüüd veel leidis ta pääset töös.

Poolunistades, roidunult avab ta raamatu.

Ta tahab ja ei jõua.

Ta teeb pingulduse ja hakkab lugema, alguses vähe mõistes, enam aimates.

Kuid raamat võitis.

Kui ta viimaks loobus töötamast, oli ta kaine, leppinud endaga, ümbrusega, kogu ilmaga.

Kõik oli jälle kerge ja selge . . . nagu vanast.

Täna oli ta haaratud ootamatusest.

Ta kohtas kursustel endist sõpra. Kui hästi olid nad sobinud.

Mis oli aga vahe pääl juhtunud?

Juttu ajades tundis ta, et Ira igav, vastumeelt, koguni vastik oli.

Läbematult jättis ta jumalaga ja läks koju.

Mis oli juhtunud?!

Ta istus voodi päitse, tõmbas jalad oma alla, toetas end patju vastu.

Kes oli muutunud?

Ja silme ette kerkis jahe, hall suurlinna öö, mis teda viimasel ajal väsitas, — äramõistmatu, näriv erkude pinevus.

Ta oli vananenud neil öil, oli lootusetuks kõdunud kui õõnes puu, mille ladva äike pilbastanud.

Mis oli halvanud tema lootusi?

Kes võttis unistused, mis kasvatet pikil muretuil aastail?

Ta püüdis juurelda.

Erutet pääaju leiab fakte, mis valu sünnitavad, teeb järeldusi, milleist peituda tahaks.

Ei ole kahtlust, Aino oli hakanud varem purunema, kui leidis huvide ala, mis oleks karastanud vastupidavust. Või leidiski huvide ala, kuid mingipärast kaotas see oma väärtuse, oma tähtsuse Aino kohta, oma kandejõu.

On ehk suurlinna mürgitet umbtänavad, kuhu meie talulapsed oma põldude aroomi poetame ja kuhu kaome?

On siin elu ringvool nii kiire, et me enneaegu närtsime?

Kes teaks?! Kes ütleks?!

Või on see ajutine nõrkus? Mööduv väsimuse hoog?

Nutta oleks ta tahtnud, oleks ta võinud.

Aino tundis end mahajäetuna ja abituna.

Ennem ei olnud ta kunagi teistelt abi tarvitsenud, oli sõbrustanudki kui aidata võis.

Jõuab ta nüüd veel omaga läbi? Kui lootusetu see paistis.

Ikka oli ta eneses toetuspunkti otsinud.

Tema elujõud ja püüete intensiivsus pidid teda kandma. Ta oli end kasvatanud ning kaitsnud trotsivalt ja ihnelt, sest võõras meelevald pidi Ainole võõraks jääma.

Ta ei painuta end välise tuju alla ja iial ei tahtnud ta oma olemist köita võõra kõikuvate meeleoludega.

Nüüd paistis ka siin mingi sisemiste väärtuste ümbernihutamine teoksil olevat.

Nagu põeks sisemine mina rasket tõbe, tahtejõud on halvatud, endised kalduvusedki ümber hinnatud.

Teisigi murdumismärke leidis ta.

Ja mida enam aeg jõudus, seda rohkem.

Ta sai sentimentaalseks. Jah, see oli see sõna.

Ta sai härdaks iga tühisema juhuse puhul.

Vahel koguni põhjuseta.

Tihti pidi ta asjatute pisaratega võitlema. Kas ei ole see Don-Quijote võitlus — pilkega naisepisarate vastu, teravustega pisarate vastu, mille allikad närbuv hing lahti päästnud!

Iseäranis teravalt näris teda üksildustunne. Ja ometi põgenes ta tuttavaid!

Ta peitus oma kambri ja vabandas end töörohkusega, eksamitega.

Tänavatel otse kartis ta tuttavaid nägusid ja jalutusteks valis ta kaugemad põiktänavad.

Kaua oli kestnud see inimestest võõrdumine? Ka seda ei olnud ta tähele pannud. Teda oli suigutanud enesepettus, et tööd tarvis teha, et selleks aega peab hoidma.

Varsti märkas Aino, et nendes muudatustes mingi sisemine side peitub.

Mitmel korral oli ta püüdnud tabada oma painajat, oli teda valemi mahutada tahtnud, kuid piiritlused pudenesid tühjaks, käsi rabas õhku.

Siis tõmbas ta end hämaras toas kerra voodi nurka ja kuulatas hinge pidades . . .

Vaikus oli . . . õudne suurlinna üksildane vaikus . . .

Veel oli midagi, mis teda kiusas.

Need olid lapseea mälestused ja igatsus koju, tume ja raskemeelne.

See tunne haaras teda kui pihtide vahele, uimastas ja meelitas, lubas ja pettis.

Siiski imelik, oleks keegi talle nõu annud koju sõita, ta oleks suured, ümmarikud silmad teinud.

Ei, see ei olnud see . . . Mitte kodu! . . .

Koju-igatsus oli niisama ebamäärane kui muudki meeleolud.

Pidi olema midagi muud, mis puudus, mis haiget tegi. See midagi ei leidnud omast vormi, ta otsib väljapääset, kaudseidki avaldusi.

Oo! ta sünnitab valu, et teda ei mõisteta.

Ta on kui sootuluke, mis keerleb ja kaob põhjatute soolaugaste kohal, nii tabamatu on ta.

Tema oli, mis neis tumedates rahutustes vormis ja lõhkus, sünnitas ja hävitas.

Ta leidis vastavaid keeli koguni lapseea unistustes ja tõi nad halastamata teadvusse kõiges oma kättesaamatuses, oma õrnas, muretus minevikus.

Ta leidis silmapilke ammusest kodusest olust, mis talle soodsad.

Ta hiilis ja kadus ja tuli jälle kuulmatul sammul, pehmed kodukingad jalas, nagu ema, kes trööstib, ja ta läks võigast rahuldusetust järele jättes . . .

Suurlinna tänavad on nii kitsad, mõtles Aino, ehk on mul vähe päikest. Ma panen asjad kokku ja sõidan maale.

Ta ei sõitnud.

Kuskil sügaval tundus, et sõit asjata oleks, sama asjata, kui palju muud, mis ta viimasel ajal ette võtnud.

Tundis ta oma lapselikus meeles, et naiiv-tilluke kodulinna ümbrus oma väiklaselt kadeda silmapaariga teda nüüd enam torgiks kui üksikute vastu pime ja kalk koloss-suurlinn, kelle tuhanded silmad ükskõikselt üle maapäälse ja ta tegude libisevad?

Või oli suurlinn võluvat mürki erkudesse imbutanud, mis küll üksildusega rõhus, kuid seda üksildust armsaks ja igatsusvääriliseks tegi. Mis inimesi tihedalt külg külje vastu koondades neid sidetuks ja üksteisele leidmatuks tegi.

Ainult nõrgad nired sidusid rahvatihnikus ühte neid, kes veel oma kodukohti ei olnud unustanud ja kellele kodused meeleolud veel armsad.

Ei tohi mõtelda, ei tohi aega olla mõtlemiseks, kui suurlinnas pinnal püsida tahad!

Pead elama ja rühmama, rühmama ja elama vahetpidamata, Aino!

Väheseks puhkuseks oli uni.

Aino nägi nüüd palju und. Tihti ei teadnud ta, oli ta maganud või lahtiseil silmil neid viirastusi ja pettekujutusi põiminud.

Ja hää oli unes.

Sääl oli kõik võimalik, kõik kerge ja selge. Algas ta ärkvel midagi, siis suurte pingutustega, siiski lootes, pääseda tahtes, kuid kõik vaibus hingematvaks tüdimuseks.

Uni algas tihti ka raskelt ja õudselt, ähvardava hädaohu hirmuga. Teda varitseti, aeti taga, ta ronis piki libedaid, järske kallakuid, või heitles vormitu-fantastiliste koledustega.

Aga ta jäi võitjaks ja pääsis ikka ohtudest.

Siis hakkas talle uni paistma päevase elamise jatkamisena.

Ta tahtis, et see nii oleks.

Ta hakkas otsima salapäraseid niite, mis neid ühendaks, mis seoks aimusi reaalsusega.

Ja ta hakkas lootma, et ta elujõud viimaks selle hämaruse lahutab, mis teda ikka enam oma linikutesse mähib, sügavamale üksilduse jahedusse uputab, sest . . . vähemalt unes jõudis ta.

Kas ei ole hingeahastuses hellitatud lootused kui petlikud hääled laanes, mis hulgutavad ja kaovad, mis siiski jõudu annavad eksijale minna, minna kas või sügavamale tihniku, kaugemale inimestest, siiski minna . . .

Või kui teerajad tundmatul, tühjal maal.

Sa käid päeva ja teise, sa hulgud ja keerled rohulagendikul ja metsas, küngastel ja kuivanud jõe orus, — teerada aga lookleb muigades su ees ja julgustab: keegi pidi teda tallanud olema.

Sa oled väsinud, sa kannatad.

Kui aga teerada sohu kaob, ootamatult, järsku, õhtu videvikus, kui ümberringi ühtki tuld ei vilgu ja pime öö tagasitõrjumatu müürina sulle lähemale nihkub, — oh siis tahaksid sa, et see petlik rada veel kestaks, hommikuni, teise päevanigi, et sa veel minna võiksid või raja ääres suikuda, lootes koidikul leida mõnd inimese eluaset või üksikut metsaküla.

Ja sa hakkad viimaks uskuma, et tee edasi läheb, soo äärt mööda, sa ei näe teda pimedas, hommiku leiad sa ta tingimata üles . . .

Ka Aino elamisviis ei jäänud muutusteta.

Ta pidas visalt harjumusest kinni: tõusis vara, kui hilja ta ka voodi ei heitnud, sõi kindlal ajal ja püüdis hoida tööd vaos.

Kuid aegamööda rauges vastupidavus. Sai sagedaseks, et ta lõunale minna unustas.

Ainult riiete eest hoolitses ta endist viisi, võib olla enamgi — kuid isemoodi.

Ta hakkas heledaid värve armastama, mida ennem edevaks oli pidanud. Koguni kodus kandis ta valget.

Mõõduandvaks riiete ja värvi kohta sai silmapilkne erkude elevus.

Tuli ette, et ta päevas mitu korda riideid vahetas, särgist kingadeni, — nii muutlikud olid meeleolud.

Ka toa ilmet püüdis ta muuta.

Ta ei armastanud paberist ilustusi. Puudulikku mööblit võis ta aga vähesel määral teisendada.

Ta tõi sellepärast Anne-Mari tädilt vaipu ja dekoreeris tuba.

Vahel pärast niisugust talitust tundis ta tõesti väikest rahuldust, sirutas end põrandale vaibale ja nuttis. Nuttis kui laps, kes tüdinud täitmata lubadustest, ehk kui see, kes teab, et kõik, mis ta praegu teinud, hoopis midagi muud on, mis tegema peaks.

Palju luges ta tol ajal ilukirjandust.

Aino oli sattunud meeleoludesse, kus muud kirjandust raske oli hakata lugema.

Ja ikka enam puudus võimine end niikaua sundida, kuni tujukas meeleolu teadmistungile maad oleks annud.

Ilukirjandusest luges ta mis ette juhtus.

Vahel mehaaniliselt, nagu vanad naised kaarte laovad, vahel erutetult, elevuses, nagu avaneks ridade vahelt saladus, mida ta meelt heites endas otsinud.

Kuid ikka pettis ta ennast.

Järgmine rida oli võõras ja ei jälginud enam tema tundeid. Ainole ei ütelnud ta midagi.

Pettunult pani ta raamatu kinni, et mõni silmapilk hiljem niisama, aina oma heitlikkude meeleolude pärast lugeda.

Sidemed välise ilmaga olid peaaegu katkenud. Ainult tädi Anne-Marit käis ta aegajalt vaatamas.

See oli suurlinna elu kehastus päälaest jalatallani. Ainole oli ta meeldiv ja võõrastav samal ajal. Temas oli palju ligitõmbavat, kuid sama palju eemaletõrjuvat.

Ta oli pikk ja tugev. Oli väikelinnas saksameelse kasvatuse saanud, mille tõttu ta oma tahteid kitsendamata täites, teatavast silmakirjasusest vaba ei olnud.

Nagu paljud neist ringkondist otsis ka tema Venemaal õnne. Neil ei ole kunagi kindlat rahvust olnud ja nad kaovad võõrsil jäljetult.

Tädi Anne-Mari oli Venemaal mehele läinud. Ta oli aga liig nõudlik ja isemeelne, et teise kõrval püsida. Ta läks mehe juurest ja elas üksildaselt.

Ta oli elav, vastupidav ja praktiline.

Ta teenis kuskil kontoris ja teenis küllalt, et nõuete kohaselt elada. Terve ta eluviis tõendas, et ta oma peremees oli.

Ta säädis oma elu sisse kuidas soovis, valis sõpru keda arvas.

Naljatades nimetas ta end kord vanapoisiks.

Ainole meeldisid tema isemoodi vaated, vabad igast eelarvamisest ja igast ülearusest sidemest.

Anne-Mari pidas end teerajajaks uuele, iseseisvalt elutsevale naistüübile.

Tema kõle-kuiv hääl sünnitas üllatava kontrasti lopsaka, kui ka tiheda välimusega.

„Arvad siis, Aino, et oma nõuetega mehele sünnid? Jooksed niisama päägä vastu seina, nagu mina ja mõni muu. Kui sul jõudu on, küll siis päästad mis võimalik.

Abielu endisel kujul ei või püsida. Mees on ikka olnud poligaamiline ja naine hakkab perekonnast samuti võõrduma.

Seni aga kuni uut abieluvormi veel loodud ei ole, katsugu meist igaüks end oma käe pääl aidata.“

Seda laadi arutused olid Ainole võõrastavad ja sünnitasid piinlikku valu.

Oli tädil õigus?

Ja paistis, et tal vähemalt osalt õigus oli.

Aino vaatles tuttavaid noormehi. Nende seas oli palju meeldivaid, keegi aga ei omanud seda väikestki alammäära omadusi, milleta Aino alalist kooselamist rahuldava hingelise kokkukõlaga võimatuks pidas.

Ja hoolimatu näis olevat loodus.

Ta paiskas igale ajajärgule omaseid tüüpe. Tootis en gros.

Mida huvitavam põlv, seda ühtlasem, mida vähema kandvuse ja väärtusega, mida viletsam, seda kirjum.

Kui ka naistega sama lugu peaks olema, on ometi mehed paremini asetet, — sest mees võib naisest vanem olla. Ta võib ikka loota, et temale vastav naine veel kasvamas.

Aga naine? Tema valib ainult vanemaist, juba olevaist põlvist.

Aino istus jälle tädi pool.

Kamin põles, puud pragisesid halli, tutvat viit, kuna toas kerge kase lõhn heljus.

Elektri oli Aino kustutanud.

Hää oli, et tädi teda ei seganud.

Kõrvaltoast kostis taldrikute ja klaaside kõlin, vahetevahel mürtsus köögi uks.

Aino mõtted heljusid kergelt siia-sinna, nagu vilgas tuluke kase koorel.

Nad peatusid pehmel vaibal lõunamaa unistusi näppides, peitusid kardinate valvakusse, et tänava virvendust kuulata, libisesid üle lillevaaside, kodu karjamaa meeleolusid äratades, põrkasid vastu suurt seinale paigutet pilti ja jäid kohmetult rippuma.

Pildis oli midagi, mis nii anne-marilik oli. Sellest said mõtted raske ja aeglase käigu.

Kuidas võib Anne-Mari nii elada?

On tal laiemad vaated või suurem vabaduse tarvidus?

Suurem omaväärtuse tunne või kirglisem sugutung?

Oli ta nii tugev, et ta murdumata üksi tahtis — ei, jõudis elada ja möönduvat rõõmu ainult jagada võis?

Aino vaatles pilti.

Ja äkki paistis ta Ainole hingetuna ja himurana.

Anne-Mari hing paistis talle väikese, ilgeltkülma klaassilmilise konnana, kes soojalt naeratadagi ei oska, kes ainult kõike himustab . . .

Aino tõusis järsult üles ja avas elektri.

„Jumalaga, Anne-Mari, lähen koju."

„Täna olen ma üksi, võiksid jääda," kostis kõle laulev noot teisest toast.

Ainole näis, nagu oleks teda peente nõeltega torgitud. Mingi kõva tomp kerkis kurku.

„Ei taha," ütles ta maetud häälel ja ruttas trepist alla.

Peitus see tas endas, et talle kõik jälkuseni vastikuks sai? Või olid ta meeled nii teravotslisteks peenenenud, et ta seda nägi, mida ennem ei aimanud?

Üksi ei suutnud ta jääda.

Ta surus argse võõrastustunde tagasi ja läks Ira poole.

Ta tahtis unustada võigast maiku, mis iga silmapilk üles kerkis, peituda tõendusi otsiva assotsiatsiooni lülistet rea eest, mis viimast järelejäänud sidet käristada ähvardas, mis kui vagel pääajus näris.

Täna oli Aino haruldaselt endine.

Kord jälle üle hulga aja tundis ta end elujõulisena, paenduvana ja kindlana.

Nii nagu vanast.

Ei siiski, mitte nagu vanast!

Viimse aja harvadel heledatel silmapilkudel oli kergusetunne päädpööritav, rahu tiivustav ja hõiskav, kuna selgus kiirguseks muutus.

Aino hoidus põhjusi juurdlemast. Vähemalt oli nii hää. Päädpööritavalt hää.

Tal oli tunne, nagu heljuks ta piki kõrgeid jäid, kiirgavas sädeluses, üksi ääretuil, mägiseil seljamail. . .

Siis arvas ta kõike saavutada võivat, kõike mis ta igatsenud, sest ta jõudis paljust loobuda eesmärgi pärast.

Nad olid eila Iraga nii paljude asjade üle lobisenud. Vist säält oli see pärit.

Nad olid palju meele tuletanud oma ühiseist muredest ja lapsikustest.

Oli nii hää, nii soe ja nii ammune olnud.

Ira oli kurvameelselt alganud, nagu ikka. Ta oli jutustanud oma kahtlustest abiotsivalt ja lapselikult.

Üheskoos olid nad siis nõu otsinud, olid kõrvale kaldunud, olid üldsemaid asju käsitlenud.

Aino oli hiljani Ira poole jäänud ja ikka ei tahtnud ta veel minna, sellepärast oligi ta Ira poole ööseks jäänud.

Nad olid pärast tule kustutanud ja veel pimedas kaua, kaua vestelnud.

Toa naaber oli mitu korda kärsitult vastu õhukest vaheseina koputanud, enne kui nad vaikisid ja uinusid.

Ja nüüd, juba terve päeva kestis see kerge üleolemise tunne; töö juures oli ta koguni takistuseks, — ta sündis nii vähe vaikseks mõtiskeluks ja segas õppeainesse süvenemist.

Nii sai videvik.

Aino tahtis vähe peatuda jahedas hämaruses, et puhata, et loetud lehekülgi mõttes korrata.

Mõtted aga ei tulnud . . . ei tulnud. . .

Selle asemel muutus meeleolu hämaraks ja halliks; järk-järgult, vilgaste üleminekutega, kui aknatagune taevas, ja sala ning tasa lähenes üksildus nahkseil tiivul.

Kõva pind jalge alt hakkas tasa libisema . . . eemale . . . kaugemale, kuni ta udusse uppus. . .

Aino püüdis millegi oleva, reaalse pääle mõtelda, püüdis Irat meele tuletada, — Ira oli kauge, võõras, kättesaamatu.

Pind hakkas tema ümber kõikuma. . . Talle tundus, nagu oleks ta üksi, õudselt üksi mahajäetud laeval, kesk ääretut halli udu, merd ja taevast. . .

Oli ainult läbitungimatu tihe udu ja hall, loksuv meri.

Laeva toru üürgas tõugete viisi kaeblikult, hoiatavalt, kutsuvalt. . .

Ta peatub vähe ja üürgab jälle. Kuid hääl kaob abitult tühjusse.

Vesi loksutub vastu laeva külgi, üürgamine muutub ikka hädaldavamaks, meeltheitvamaks. . .

Udu . . . hingemattev udu!

Ühe hüppega oli Aino laua juures ja valgustas toa.

Kerged võpatused jooksid piki selga ja meelekohtadel peksid tuhanded vasarad.

Aino surus rusikad vastu kuuma otsa, konutas laua veerde ja püüdis end rahustuda.

„Hää, ma olen üksi. Üksi kui lagunev küün soos, kust kõledad tuuled läbi puhuvad ja hundidki ulualust ei leia.

Aga miks kardan ma inimesi?

Olen ma liig kangekaelne, et oma abitust näha ja välise toetuse järele kätt sirutada.

Toetus on ju vastastikune, miks haavab ta mind?

Või ei oska ma leida inimesi, kellelt abi suudaksin vastu võtta?"

Jälle vilkus Ira kuju ja kadus.

Kuid võitis tahtmine leida kedagi, kelle sõbralik lähedus soendaks, kelle juures ei tunneks suurlinna rusuvat üksildust.

Sel õhtul otsustas Aino Iraga ühte korteri asuda ja eluviisi põhjalikult muuta.

Ta tahtis inimeste sekka minna, end sundida sinna minema.

Oli soe aprilli ilm.

Pehme paitav kevade õhk sünnitas ülemeelikut tuju õppiva noorsoo salga seas, kes linnaäärses pargis kärarikkalt vallatas.

Lauldi, hüpati, jooksti, aeti üksteist taga.

Mulla lõhn segas end pakitseva kevadise niiskusega.

Jalanõud olid porist rasked, üliõpilaste püksisääred üles kääritud, naisõppijatel lühikesed kuued.

Ja ikka jälle sünnitas lõbusat tuju, kui keegi pehmel pinnal komistas.

Harvad puud olid raagus ning väike tiik oli krobeda sulava jääkoorega kaetud.

Väikesest vahimajast vaarusid haned ja pardid jää pääle.

Pika valkjashalli lindina venisid nad lahtisele veele.

Kellegil tuli mõte ka jää pääle minna ja kilkamistega jooksti kaldale.

Ettevaatlikud ulatasid üksteisele keppe ja liikusid aeglaselt, iga sammu jääd kannahoopidega proovides.

Teised keerlesid tantsides üle liugustiku ning kui jalgealune pragunema hakkas ja jää ümberringi ovaalsetes mõristusjugades murduma lõi, jooksid nad kilgates laiali.

Aino ei võtnud vallatustest osa.

Ta ronis kaldal kasvava jändriku paju otsa.

Ta ei pannud tähele, et Ira puu alla tuli ja teda hüüdis.

Siis kogunesid kõik puu ümber.

Kõige lähemal vehkis rehataoliste kõhnade harkis kätega pikk õredapoole kunstnik.

„Lubage, et teid tervitan, kes teie maise põrmu jalult raputanud ja kõrgemais sfääres liuglete!“ deklameeris ta ühe hingetõmbega.

„Oho,“ hüüdis majandusteadlane, oma lühikesi jalgu ettevaatlikult üle pori tõstes ja pükse põlvede kohalt üleval hoides, „ta on ju maise põrmu kaasa võtnud, muidu ei oleks ta puu okstesse kinni jäänud.“

„Noh, isegi teie püüate selle maise põrmuga vähem kokku puutuda, olgugi et ta teile nii omane on,“ ütles teravalt väike kahvatu naismeedik majandusteadlase ettevaatlikku porist läbitüürimist vaadeldes.

„Nii on need naised kõik!“ lepitas pateetlikult tüse talupojaliku välimusega õigusteadlane.

Aino pööras allseisjatele selja, et end puult alla lasta.

„Pea, seiske!“ hüüti alt.

„Teie olete meil vangis — oma seltskonnast põgenemist maksate kallilt!“

„Pigemini seda,“ hüüdis majandusteadlane, „et olete tihanud omasugustest kõrgemale püüda!“

„Ootan kurja karistust,“ naeratas Aino puu harude vahele istudes.

„Noh, Robert,“ lausus õigusteadlane majandusteadlase poole pöördes, „sina kui naistetundja mõtle välja“.

„Aino neitsi peab meile oma kõrgelt järjelt ühe ajakohase kõne,“ pasundas tagant aeglane vanapoole üliõpilane pääd õieli ajades ja käsi selja taha risti lüües, nagu oleks ta oma ettepanekuga end kohustanud miitingu kohasesse poosi asetuma.

„Bravo, bravo!“ karjus salk.

„Ajakohane kõne!“

Aino tundis teravalt dissonansi enda ja vallatu ümbruse tunnete vahel ja see teadmine sigitas kohmetust.

Oli tal sedavõrd ergukindlust, et leida hääle varjundeid, mis ümbritsevale meeleolule vastaksid?

Ta vaatas nõutult alla.

Otse Aino kohal seisis, käsi põues, pikk üliõpilane kitsa näo ja piluvil silmadega.

Ta ei pidanud naiste võimistest palju ja praegugi lookles pilkav naeruvine õhukestel huultel.

Aino viskas pää selga, kumardus ettepoole ja lausus: „Austet daamid ja vähem austet herrad!“

„Nii on need naised kõik!“ hüüdis kurbpateetlikult õigusteadlane.

„Bravo, bravo!“ karjus lõbus salk puu all.

Aino jätkas.

„Meie pühitseme pori sesongi Peetri pargis nagu iga aasta sel ajal,“ („Ta kõne ähvardab pikale venida,“ tähendas kihvtiselt väike naismeedik) . . . „ja meie vahvate kaasvõitlejate arv on vähemalt sel alal aina kasvanud!“

„Ha . . ha . . kaasvõitlejad! Elagu kaasvõitlejad!“ ümises õigusteadlane.

„Kes tahaks pääle seda tõendada, et päälinna üliõpilaskond oma aadetetuld kõrgel ei kanna ja traditsiooni lippu tolmuda laseb“.

„Bravo“, möirgas vanapoole üliõpilane vahele, kõrvatagust sügades.

„Sellepärast siis laulgem porisesongile: ta elagu!“

Elagu lauldi naerdes kätteplaksutuste ja protestide saatel.

„Ei, ei!“

„Lubage!“

Kuna Aino puult maha hüppas, asusid sinna mitu korraga asemele ja lõbusad sententsid keerlesid õhus järjekindlalt „elaguga“ lõppedes.

Need, kellel isu ei olnud kõnelda, seisid all, huuled torus, valmis iga silmapilk „elagu“ torutama.

„See tüdruk on küllalt terava keelega ja toob kinnise koosoleku Peetri parki,“ naeris silmi kortsudesse peites üliõpilane, kes formalisti nime all tuttav.

„Ah, mis!“ tähendas vana ja tegi käega õhus pika kaare, mis niipalju pidi tähendama, — kõik tühi töö ja vaimu närimine.

Ainole ei tahtnud kevade tuju ikka veel omaseks saada. Tema meeleolud oleks nagu peitemängu mänginud. Kui ta juba arvas, et lõbusa salgaga kaasakistud saab ja mõne rumaluse üle südamest tahtis naerda, keerati kuskil sügaval musta lehekülge, ja naer kadus silmaalustesse varjudesse.

„Noh, teie heitlete kahjatsuse ja patustpöörmisega!“ — see oli väike teedeinstituudi õpilane.

„Aino, tulge parem kelguga mäest alla laskma Luban, et teid igal allaliuglemisel ainult korra ümber viskan ja sedagi seepärast, et liutee liivaseks on sulanud.“

Aino naeratas. „Teie vähemalt ei tee illusioone oma võimiste kohta!"

„Ah, teedeinseneerid on realistid. Seepärast on nende tulevik kindlam kui teed, mis selle kindlustuseks ehitakse," jätkas väike.

„Amen," lausus vana, kes juure oli astunud. „Liutee ei ole Kaarli ehitet, sellepärast minge julge südamega, Aino neitsi."

Aino oleks nagu esimest korda seda häält kuulnud. Ta heitis kõrvalt kerge pilgu vana pääle. See pehme isalik toon tegi hääd ja kogu päevaks oli meeleolu võidetud.

* * *

Ei või ütelda, et toa vahetus järsult suuri muudatusi Aino meeleoludesse oleks toonud.

Ta muutus ainult kinniseks.

Oli varem terve tuba olnud tema sisemiste olude kajastuseks, siis varitsesid tema painajad nüüd lukus uste taga.

Ja oli tal ennem Ira kohta argseid lähenemislootusi, siis jäid nad külg külje vastu elades üksteisele ikka võõramaks.

Siiski pikapääle tasanes ja vaibus näriv erkude pinevus.

Teisega ühes elamine andis vähem mahti oma meeleolude juurdlemisele, ja alaline lõbus ning muretu seltskond, mis Irat ümbritses, ei jätnud oma mõju avaldamata.

Alaline inimestel olek takistas ainult teadvuslikult igat murrangu astet ära märkida.

Ja Ainol oli tihti tunne, nagu oleks vana elanik välja kolimas, — ja muljutud pakkimispaberi laialipillatud lehed katavad tolmu ning riismeid, mis tema järele tuleks välja pühkida.

Nii tuli kevade.

Peagi harjus Aino kaugete jalutuskäikudega ja niiske savi lõhnaga.

Ta hulkus keelatud märgilaskekohtadel ning tundis tarvet vallatu olla.

Kui ta siis õhtu oma laua juures istus ja lambitulle vahtis, tundus ta endale lesena, kes oma unistused jäädavalt kaotanud.

Ja ta oli pika aja tagant endaga rahul, sest tal oli jõudu end nii tunda.

Ainult nõrkuse tuhmidel tundidel tuli petlik lootus hinge sügavamaist kurudest.

Siis ihaldas ta inimesi, keda võiks usaldada, kelle lähedus kergendaks ja soendaks.

Külalisi käis neil tihti.

Peterburi üliõpilased andusid igale puhangule kirglikult, ja seekord oli pidustuste aasta.

„Ah, elu on liig seaduspärane," kaebas väike teedeinstituudi õpilane, „peaaegu nii kavakindel, et ta igavaks kipub minema."

„Kuidas siis, pika pääle läheb ka mesi mõrudaks," toetas teda vana.

Ja väike Kaarel asus tõendama oma väidet. Kõik minevat ülevalt alla, võib ka olla — alt üles, kuidas keegi kumbagi otsa just tahab nimetada.

Vähemalt Peterburi üliõpilaskond olevat uueks igavaks tõenduseks.

Temal olnud oma idealistlik mõistuse valitsus, — esimene hoogus teadmiste omandamise ja laialikandmise ajajärk. Peeti kõnesid, kirjutati raamatuid ja kuukirju.

Siis tuli kunsti teenistus. Teatri, kontsertide ja pildinäituste hooaeg. Tol ajal hariti oma maitset ja rahuldati hinge irratsionaalseid esteetilisi kalduvusi.

Nüüd aga on tunnete ajajärk pukis ja vaieldakse traditsioonide üle.

Vana matemaatik hakkas siis ikka kõrvatagust sügama, nagu otsiksid tema sõrmed säält vastust oletustele, millistega ta nõus ei olnud.

„Kaarel, sa unustad ära, seda tahtsin ma ütelda, jah, sa unustad ära, et igal ajajärgul püsivad jüngrid on; jah, ja need ei tarvitse sugugi mitte hooaegselt ühekülgsed olla; ja need teised, suur hulk, — ei ole kunagi midagi, või on alati seda, mis esimesed.

Ja need teised, Kaarel, vaata, need teised teevadki hooaegu."

„Ah, tühi," lausus Kaarel kindlalt, „miks teevad need teised hooaegu? Ja just selles kindlas järjekorras? Ja mida on siis väärt need viimased mohikaanlased ilma sõjaväeta?!"

Vana tegi käega oma harjunud kaare ja istus malet mängima.

„Teie mõlemad räägite hüpertarkusi," arvas Elli, sirge ja närviline õigusteadlane, „meil on nüüd kaunike kogu lahkvoole ning individualiste juure tulnud, nii et ühiseks mütsiks ainult tee- ja tagaselja rääkimise-õhtud olla võiksid."

„Ah, mis te filosofeerite! Teie vaadake parem noorsugu, mis keskkoolidest tuleb! Vanad on oma töö teinud. Aga hall keskpärasus tühja pää ja tühjema hingega, ilma huvideta ja ilma idealismita ujutab üliõpilaste seltse ja venib kõrgemasse kooli. Mis neilt tahta!?" tähendas pahaselt loodusteaduse õpetaja pikkade sammudega tuba mõõtes.

Ja ka Ainol oli tunne, nagu vajuksid käed ja saaksid halvatud püüded ses elumaitsmise poole püüdvas noorte õhkkonnas.

Ta otsis uuesti üksildust.

Kui hämaraks hakkas minema, nööpis ta palitu ja läks uitama.

Ira ei püüdnud teda tagasi hoida.

Neil oli nüüd nii vähe üksteisele ütelda. Ainult mälestused olid ühised.

Ja Ira unustas rõõmsas lobisemises pea oma toanaabri. Aino säälolek oleks vahel ehk vahekordi sunnituks ja jutuajamist kohmetuks teinud.

Tal olid ju nüüd nii iseäralised tujud.

Juba teist päeva on Ainol kerge palavik.

Ta oli aseme diivanile teha lasknud ja vahtis läbi akna märgi katuseid.

Väljas sadas halli peent vihma, ilm oli külm ja kerged tuulepuhangud lõid vett vastu ruute.

Kui igav!

Ira oli kuhugi läinud.

Aino luges.

Pää oli uimane, käed hoidsid lõdvalt raamatut, hingamine oli raske.

Pehme udune väsimus mähkis aju ja liikmeid.

Silmade ees hakkas virvendama.

Tal oli nagu midagi kadumas, midagi meele tuletada, midagi, mis unustuse ja mälestuse piirjoone läheduses püsis, kättesaadav ja ometi kättesaamatu ... midagi väga tähtsat ...

Ta kogub vaevaga mõtteid.

Sääl virvendab päääju unises tühjuses mööda kogu, tume ja tundmatu ning sosistab poolvaljult ...

Aino teab, see on, mis ta unustanud.

Aga kuulmine tabab üksikuid sidetuid hääli.

Küürus kogu kaob aeglase ühetasase jooksu rütmiga pimedusse ja kordab poolvaljult ühte sedasama.

Iga tema häälitsemist ootab Aino ikka põnevama pinguldusega.

Jooksu ja häälitsuse rütm saab omaks, taoks otse päälae vastu, kuulmine pinguldub äärmiseni, — aga ikka ei saa ta sõnadest aru ...

Kui esimene kogu kadunud, vilgub teine, kolmas ... nad jooksevad sama rütmiga jalgu tõstes, ettepoole kummargile ja kordavad ühte sedasama hüüdu pimedusse kadudes ...

Aino tahab karjuda — ta ei jõua . . . tahab liigutada . . . Pinguldus heitleb halvatusega . . .

Pinguldus heitleb halvatusega . . .

Keegi paneb käe Aino otsale ning keegi lausub:

„Aino, miks te oigate? pean ma tohtri järele minema?"

„Ei, ei!"

Aino avab silmad, painaja on möödas. Kergelt tõmbab ta hinge.

„Jääge, ärge minge kuhugi! Mul on väike palavik ja ma kardan viirastusi!"

Kerge pilkav naeruvine lookleb jälle õhukestel huultel.

Ainol on valus, ta pigistab silmad kinni.

Siis kumardub noormees üle diivani ja võtab Aino pää õrnalt käte vahele.

„Aino, ma loen teile midagi!"

„Ma ei taha!"

„Ma jutustan teile!"

„Ei taha!"

„Noh, siis istun ma ja vaikin ja ootan kuni viirastused tulevad!"

Aino avab silmad ja hakkab naerma.

„Ja siis?"

„Siis peletan nad toa pimedamasse nurka."

„Ah, teie võite kaua oodata. Nüüd nad ei tule."

„Miks?"

„Nad on salakavalad."

Mõlemad hakkavad naerma.

„Nüüd jutustage mulle midagi!" palub Aino.

„Aga kui mina nüüd ei taha!"

„Miks?"

„Sest et teie enam pahane ei ole."

Nad naeravad uuesti, kuid Aino tunneb haavavat pistet. On's naised nii kerged unustama ja leppima?

„Hää“, ütleb Aino naeratades, „siis jutustan mina. Oli kord inimene, kes üpris soolakurke armastas. Ta sõi neid igal ajal ja valmistas omale suuri soolakurgi tagavaru.

Ja juhtus, et sellele inimesele pääle soolakurgi veel midagi meeldima hakkas. See oli tillukene seitsmeteistkümneaastane neiu vastast korterist.

Ta oli soliid herra ja neiu naeratas lahkelt tema tervitustele.

Siis võttis see mees nõuks oma äravalitule meelehääd teha.

Ta mõtles ööd ja päevad, et sündsat valida. Väike neiuke oli talle üpris armsaks saanud, seepärast oli raske millelgi peatuda.

Viimaks leidis ta.

Ta saatis neiule tünnikese soolakurke, kurgi soolamise retseptiga.“

„Ja selle moraal: ära tiku võõrasse kloostri oma kodukorraga!“ sõnas kerge muigega noormees.

„Mitte just täpipäält nii!“

„Ja kuidas siis?“

„Ärgem otsustagem teiste üle oma kalduvuste järele!“

„Noh, lepime ära, Aino. On veel tuttav sententś ja see kõlab: ärgem kandkem viha oma vaenlaste vastu ja meelepaha oma ligemiste pääle.“

Jälle hakkasid mõlemad naerma.

Ja Aino nägi noormehe naervaist silmist, et ta teda meeleldi sülelda oleks tahtnud.

„Tooni, tooge mulle klaas vett, mul on janu," ütles ta tõsiseks saades.

Kerge puna tõusis noormehe näkku. Ta tõusis kähku üles ja tõi vee; pani aga klaasi lauale, astus diivani juure, tõstis Aino voodi, kattis tekiga ja ütles: „Jumalaga, Aino, muidu teete rumalusi." Võttis kübara ja läks.

Aino kattis silmad kätega.

Ta ei tahtnud mõtelda . . .

Oli piinlik ja valus . . .

Ta tundis pahameelt enda ja kogu olemise vastu. Kõik oli segamini hinges! Oli kui udune ilm, kus lipendavad kogud, mõni harv tardunud puuoks ja virvendava paistega tuled raskes tinahallis massis segamini hõljuvad.

Ta oleks midagi tagasi hüüda tahtnud, midagi olematuks ning midagi muud olevaks, reaalseks soovinud . . .

Aino oli küll voodist väljas, aga ta külmetas ja sellepärast ei sobinud pikad jalutuskäigud niiskes õhus.

Ta istus suures, pehmes rätis sohval pimedas nurgas, sules silmad ja kuulas.

Ira laulis midagi kurb-sentimentaalset.

Tooni kuulatas naeratusega, millest raske oli mõtet välja lugeda, ja kerge flirt Ira ja Tooni vahel tegi kurbuse vallatuks.

Kui hää oleks nüüd hulkuda tuhmil õlilaterna valgel piki märgi libedaid teid.

Tuul rebiks riideid ja puhuks külma vett kaelaauku ja käistesse. Oleks võigas ning erutav, kui karged veetilgad kaela ja käsivarsi mööda niriseksid.

Kaugel huluksid üksikud linnaäärsed koerad.

„Millest Aino preili nii kramplikult peaks unistama?“ sõnas Elli ja nihutus end Aino kõrvale.

Väike teedeinstituudi õpilane asetus kaksiti sohvapadjale.

„Neiud unistavad üldse palju enne mehele-minekut, seda proosalisemad on nad naistena.“

Aino naeratas väsinult.

„Karl, kui teaks, kunas teie tõsine olete?“

Hele naer toa teisest nurgast katkestas jutu ja Aino otsiv pilk tabas Toonit, kes Irale suurt, kollast, raskete narmastega sõba ümber mässis käsi siduda püüdes.

Valus hoog kattis lainena Aino kaela, palgeid ja silmi.

Trotsiva nõksatusega tõstis ta pää, hakkas Kaarli kätest kinni ja keerutas teda toas ringi.

Kogu õhtu oli ta haruldaselt elav.

Ta oli kergem ja üleannetum kui ammugi enam.

Ainult Toonist püüdis ta kõrvalduda.

Ta ei oleks nagu Ira pärast, võib olla ka hiljutise viirastusliku õhtu pärast temale silmi võinud vaadata. Nagu oleks Tooni Aino ees eksinud...

Öösel voodis tundis Aino uuesti üle hulga aja virvendust endas, kogu ümbruses.

Nii vaevaliste heitlemiste järele võidetud tasakaal ei olnud kuigi kindel.

Sel ööl paistis koguni, et mullune rahu ainult ootusi ja otsimisi maksis, et ta veel kaugeltki lesena ei esinenud, kes oma unistused jäädavalt matnud.

Pigemini magava kuningatütrena, kes päästjat saja-aastasest unest ootab, või röövitud lossipreilina, kelle kaitsjad küll kaugel, kes aga teid ja võimalusi otsivad, et röövitut leida, — ja kelle ilusamad unistused seda täielikumalt tulevikus kehastuma pidid, mida külmem, paendumatum ja lepitamatum ta sunnioludes oli.

Kerge varjuna libises pilge üle selle koe:

On's Tooni see oodetu?

Ei, ei!

Ta ehk suutis aina puudutada keeli, mis salajasemaid hääli helisema pani ja sügavamaid hinge kurusid mõistmisele avas!

Ei, ei!

Teisel päeval oli Ira haruldaselt rahutu.

Ta naeratas vahest enda ette, algas mõnda viit poolhäälel, kuid laskis ta pea langeda.

Oli tormiliselt õrn ja pisarateni hell.

„Mis sul on? Oled sa haige?“

„Ei sugugi! Ah, ei sugugi!“

Aino punastas ja naeratas ka.

Ta tundis Ira vastu häätahtlikku üleolekut.

Ira istus tööle, kuid hüppas pea üles ja kattis selja tagant Aino silmad.

„Arva ära, kuhu täna lähen?“

Aino hakkas lõbusalt naerma.

„Ei, sa ei tea!“ ütles Ira vähe torus huultel, — „kogunisti sa ei või seda aimata!“

Aino sai tõsiseks.

„Kuhu siis? kas ei ole see saladus?“

„Aga kui on saladus, siis ei ütle, ei või ütelda,“ lausus Ira tasa, end pehmelt Aino õla vastu toetades.

„Ah, aga hilja on!“ hüüdis ta pilku kellale heites ja kiiresti oli ta riides ning kadus.

Ka Ainol ei olnud töö tuju.

Ta vahtis poolunistades päikese kiirtesse, laskis peeneid, mikroskoobilisi päikese tolmu ebemeid käest läbi voolata kui kollakas-halli virvendavat siidi, pää vajus lauale ja mõtted vassusid ikka ebamäärasemaiks ja fantastilisemaiks kujudeks . . .

Järsud seinakella löögid äratasid teda.

Ehmatanult tõstis ta pää.

Kõik oli jälle vaikne — nii vaikne, et kella tiksumine kui vasara hoobid alasil kuuldusid.

Siis käis eesuks.

Sammud lähenesid. Ira sammud! . . .

Oli siis niipalju aega kulunud?

Küsivalt vaatas ta Irale otsa. Ira oli kahvatu ja kohmetu.

Silmad olid pettunult kurjad, ta ei tahtnud neid hääl meelel tõsta.

Ka Aino tundis häbi ja pahameelt.

Kodus oli tal piinlik.

Vaikides võttis ta mõne raamatu ja läks välja.

Sihitult uitas ta mööda uulitsaid. Viimaks keeras ta põiktänava, läks risti üle tee ja sammus trepist üles.

Koputamise pääle teatas perenaine, et Karl ja veel teine noorherra eila õhtu kaua vaielnud, mispärast nad praegu alles magamast tõusmas.

Aino pööras ümber, et ära minna.

„Aino preili, olen teie auks oodi kirjutanud sel unetul pohmeluse hommikul, mis öisele fraaside orgiale järgnes!" hüüdis Karl ust pärani hoides ja oma väikest kogu seina vastu pigistades, et terve ukse avaus vabaneks.

„Teie eksamite palavik ei ole siis tänasega alganud, nagu eila lubasite, — kui poole ööd vaidlete ja teisel poolel oode kirjutate?"

„On puha Tooni süü. Tuli oma ideede koormat minu poole tuulutama, et üksilduses kahtluse koid seda saepuruks ei ajaks."

„Ütle parem, sulle põhimõõtjat ulatama, mis su ääretut ideelist lagedust näitlikuks teeks.

Kuid Aino, teie olete ka nähtavasti teadusehimukevadele ohverdanud, et nii vara juba „maailmamure" näoga ümber uitate."

„Tooni, vaadake parem kella, ehk olete kevadele ka teie midagi võlgu.

Kaarel ja mina ei tohiks teid oma igava seltsiga tagasi hoida."

Tooni vaatas hämmastunult Aino silmadesse, hakkas siis tasa naerma ja tõmbas Aino kätt pidi leentoolile.

Ütles tõsiseks saades:

„Aino, mina ei määra kokkusaamisi! Oleks liig maitsetu, ei ole ka kellele neid määrata!"

Toon ja ilme olid nii avameelsed ja tõetruud, et Aino võõrastus.

Ta oleks nagu tundmatule maale pilgu heitnud,

või oma meeltes ja tunnete loogikas eksinud.

Sootu mõistmatu oli Tooni olek.

Eila öösel alles paistsid nad Iraga kui lapsed, kes õrnalt ja muretult usaldusid, kui lähedased sõbrad, kes üksteise soove lennul mõistsid, ja täna juba käis kummagi hing iseradu.

Ira oli ju loomulik. Aga Tooni?

Kuhu kadusid need õrnad niidid, mis alles mõne tunni eest nii tuntavad olid?

Ta ei uinunud mitte, nagu Ira, hää olla tahtes ja õrnuse ootel, meeliskledes hapraid ja hellu sidemeid, mis hilju sigimas.

Või oli see olnud tõesti lapselik mäng, kerge ja vallatu, tagamõttetu ja ilmsüütu?

Mäng, mis ainult üürikeseks meid suudab vallata?

Ja siiski, Iral pidi põhjusi olema teda teisiti mõista.

Või on see vaimline üleolek, mis kaaslase hinges loeb kui avatud raamatus. Sulistamine naiste tunnetes, nagu labajalani ulatuvas leiges vees, mis siduda ei suuda, veel vähem kohustada?!

Pahandas ka see südamlik toon ja diskreetsus, millega Tooni Ainot alles käsitas.

Tooniie vastamata ulatas ta Kaarlile raamatud ja lausus: „Toimetage nad seltsi, mul ei ole lähemail päevil aega ja ka täna on mul rutt.“

Aino oli niivõrd rahustunud, et korralikult suutis tööd teha. Ja tööd oli palju. Kogu talve ei olnud ta pea midagi teinud.

Ka Ira tahtis eksamiteks valmistuda ja sellepärast hoidusid nad igast seltskonnast.

Ainult viimasest väljasõidust, mis tavaliselt enne õppeaasta lõppu toime pandi, tahtsid nad osa võtta.

Kuid eksamite palavikus ärkas Ainos uuesti üksildustunne.

Pärast intensiivset tööd, valvamisi ja pinguldusi, harilikult otsekohe pärast eksame, valdas teda nimetu rahuldusetus ja näriv otstarbetu igatsus.

Kord oli ta õrn ja läbipaistev kui ämblikuvõrk, mis kõrte vahel eha violett-roosas õõtsub.

Kord tormiline ja trotsiv, paindumata ja käskiv kui metslooma instinkt.

Neil ajul väsinud ja jõuetu end valitsema, põgenes ta pargi tihnikutesse ja peitis pää niiskesse koltunud rohusse, et teda jahutada.

Kui ta pärast neid nõrkuse aegu juurdles, nägi ta, et tema seisukord mitte hoopis lootusetu ei olnud.

Tema kriiside aeg paistis selja taha jäävat.

Siis tundus ta endale väsinuna ja kuiv-tühjana, nagu närtsiks ja puruneks neis närivates meeleoludes tema naiselik osa, — ta oleks nagu närbuv lill, mille õilmelibled valuga kahvatades pudenevad . . . leht lehe järele . . . vaikse närbumise melankooliaga . . .

Oli kesk maid.

Tuul oli kõle ja külm. Õhukesed, valged pilvesagarad, kui koolja veretud huuled, ajasid üksteist taga ja kadusid lõunasse.

Meri oli hall ning tühi. Tema rahutu virvendus paistis terashallide merihobuste ähvardava hirnatusena, mis kauget tormi ulgumerel kajastab.

Kalda lähedal Neeva suus keerlesid saarekeste vahel neli paati.

Kahel neist läks korda lahtisesse vette pääseda, kaks jäid Markiisi lompi liivamadalikkudele kinni.

Ärevus oli mahajäänud paatides. Iga paat tahtis esimesena silmapiiril paistva maanina juure jõuda.

Kinnijäänud paate loksutati ja hõljutati. Paadis olijad asetati paadi perra, kuna sõudjad mõlad kahelt poolt vastu merepõhja toetasid ja keha raskusega paate kohalt nihutada püüdsid.

Kõik oli asjata.

Ärevate, poolkadedate pilkudega saadeti sügavas vees ujuvaid paate.

Sääl oli küll raske sõuda vastu tuult, aga nad ei seisnud ikkagi paigal.

Viimaks kiskusid üliõpilased jalanõud jalast, käärisid püksisääred üles ja ulatasid varbad vette. Kohe tõmbasid nad jalad paati tagasi, — jääkülm vesi otse kõrvetas.

Siiski, muud nõu ei olnud.

Vees lükkasid nad paati, see nihkus natuke edasi, jäi aga kõrgema kühmu otsa uuesti peatuma.

„Ballast merde!“ karjus teedeinstituutlane, — „kanname daamid lähemale saarele!“

Mingi protest ei aitanud. Naisüliõpilased kanti väikesele vesisele saarele.

Aino oli tahtnud koju jääda, ainult Ira tõttu oli ta tulnud.

Tema tume meeleolu aina kasvas, mida passiivsem osa tal täita.

Siin nad seisid niiskes kulus kui haned ja vahtisid kaugelt päält, kuidas üliõpilased paate sügavamale juhtisid.

Aino kumardus maha, et jalgu päästa.

Sääl haaras tuul tema kübara ja veeretas üle kõrkja vette, vees kõikus ta siia-sinna ja hakkas tuulest aetuna lahtise mere poole ujuma.

Aino tõstis silmapilguks pää, siis hakkas ta närvilisemalt paelu päästma.

Kuid paelad tõmbusid sõlme ja külmast kohmetanud näppudel ei olnud tarvilikku painduvust.

Ta laskis ühe põlve vastu niisket maad ja katsus paela katki tõmmata.

„Aino, mis peab teie märja pääkattega pääle hakkama?" küsis Tooni tavalise iroonilise muigega Ainole märga kübarat ulatades.

„Ah, mis segab ta end kutsumatult igale poole," sähvas mõte Aino pääs, — „kuivatage ta oma pää pääl!" ütles ta valjult.

Tooni naeris edasi. Tõstis maast kepi ja säädis kübara selle otsa.

„Aino, ja nüüd toetage end minu õla vastu, on aeg, et teid üle mere kannan!"

Aino vaatas ümber. Teised olid juba paatide lähedal.

Ta laskis end üles tõsta ja kanda, ehk küll iga joon, iga musklitõmme Tooni näos temas protesti erutas.

Ta võttis kepi märja kübaraga oma kätte, paadi juures aga laskis kepi merde kukkuda, vajutas märja kübara Toonile pähe ja hüppas paati.

„Bravo!“ karjusid paadisolijad.

Ainol oli piinlik ja paha, ta pööras pää kõrvale.

„Tänamatus on maailma palk!“ lausus Tooni hooletult ja heitis kübara paadi ninna.

Aino püüdis seda vastumeelset vahejuhtumist unustada ja sattus enesele arusaamatusse meeleollu.

Ta lobises ja naeris vahetpidamata. Üksi Tooni vastu ei suutnud ta sama tooni hoida, ta kartis kohmetust ja vastas temale sellepärast kalgilt või trotsiv-teravalt.

Maaninale jõudes jooksid nad kuivas nõelpuumetsas otsides valgeid varesjalgu ning mängisid viimast paari.

Aino jooksis teistest eemale tuulele vastu.

Silmad pigistas ta kokku, nii et kitsad praod lahti jäid, käed lõi ta kukla taha risti.

Tal oli liialt põhjusi enesega mitterahulolemiseks. Ta oli mõistmatu ja ebataktiline olnud, ja mis palju valusam, — enda silmis oli ta paistnud väetina ja naeruväärilisena.

Ta raputas pääd, nagu tüütavaid putukaid eemale tõrjudes.

Ka seda üksildust mõtete kogumiseks ei tohi ta endale kauaks lubada.

Äratahs tähelpanu kui ta üksi teistest eralduks. Ja tähelpanekut on ta täna enam oma pääle tõmmanud kui talle armas oli.

Ta peatus ja istus murule.

Nüüd oleks ta kaua, kaua nutta võinud, abituid, nõutuid pisaraid, kui kitsilt nõretav taevas, millel vihmapilvigi ei ole.

Misjaoks tuua teiste elurõõmsate hulka tüürita ja mastita sõiduriista, mis paratamatult ebakohasusi sünnitab ja mille tasakaalutu olek teistega võrrelduna ainult valu ja häbi teeb.

Järsku tundis ta Tooni käsi pää ümber.

„Miks Aino täna jonnib? On talle mõni kohmakas seltsimees haiget teinud?“

Terav vastus kerkis, kuid Tooni tõstis ta õhku ja keerutas teda oma ümber, kuni Ainol pää ümber käima hakkas ja ta tuge otsivalt Tooni kaela ümbert kinni hakkas.

Huuled pigistas ta kõvasti kokku, silmad hoidis ta maas, — tal oli häbi oma saamatusest ja nõrkusest.

Tooni pani ta murule, istus ise ka maha, kuna ta Aino pääd tasa silitas.

„Olete teie minule kuri?"

Juuksed olid keerutusest lahti kukkunud, Tooni tõstis neid kui tuhkjaid narmaid tuule kätte.

„Aino, teie olete kui võõras teiste seas. Miks ei ole teil sõpru? Ja miks tõrjute teie igaühte eemale, kes teile läheneda tahab?"

Aino ülemine huul tuksatas trotslikult.

Siis viskas ta pää selga, nagu tal viisiks oli, kui ta vastuvaidlustele erutet sai.

„Hää küll, Tooni, katsume olla sõbrad, kuid tingimusega, et meie sõprus meile mingit kohustust pääle ei paneks.

Teadmisest, et oleme võinud sõprusest kõnelda, et ta meile võimalikuna mõeldav, — olgu alguseks küll."

Tooni naeratas.

Ta tõusis püsti ja nõusoleku märgiks suudles ta vormiliselt kerge kumardusega Aino kätt.

Suvi oli olnud kui kauge lapsepõlve varjutet kordamine.

Aino oli elanud kui kerges mälestuste unes. Endised kohad olid alles hoidnud endise ilme, nad tuletasid meele endiseid elevusi, äratasid endiseid ootusi ja võimaluste lubadusi.

Hooned ja põõsad, aed ning oja, mets ja tee hingasid endist unistuste aroomi.

Juba metsateel koju sõites ärkasid ammused pildid. Siin oli ta armastanud seliti pehmes, mahlases rohus kraavi kaldal pikutada ja läbi puie ladvu pilvi vahtida. . . Siit läks linnatee, lai ja tolmune . . . ja väikesele Ainole oli paistnud, et sel teel otsa ei olegi. . . Temal oli Aino kujutelmes oma iseäraline veetlev elu, täis ohtusid ja lubadusi, juhtumisi ja rõõmusid. Ta oli kui jõgi, mis tõsisesse ellu viis ja mis oma teel laienes ja paisus kui jõgi, mis mere poole voolab. . .

Ka nüüd oli Aino siin pikutanud. Oli unistanud kaugusest, ilmotsatusest. . . Oli vaadelnud läbi puie ladvu pilvede mängu ja oli kujutlenud, et kodu metsatee kauguse uttu kaob, ilusasse ja tabamatusse. . .

Oja kaldal oli ta istunud, nagu ennem. Oli paljajalu vees sulistanud ja oli ootanud, et vesi-

neitsi tondikoopast pikil talveõil koetud võrgu välja heidab, et nukraid veealusse viia. . .

Kuid vesineitsi ei tulnud!

Tondi teljed aina lõgisesid ja lõksutasid vahetpidamata paes.

Ja Aino meel läks nukraks.

Miks hoiti ikka veel vesineitsit paes vangis?

Miks pidi ta ikka veel võrke kuduma, nii õrnu kui siid ja peeneid kui ämbliku võrk?

Neisse võrkesse jäid ju ainult süütud ja kergeusklikud ning need, kes maisesse ellu kogemata eksinud, — ja nüüd ei jäävat enam lapsedki sisse!

Siis kumardus Aino nagu vanast kaldale, pääd hoides vesilillede kohal ja nagu ammust arvas ta nägevat vee virvenduses lillede vahel vesineitsi kurb-tõsiseid silmi. . .

Ta käis ka nüüd salaja läbi rukkivälja nelja kase juure.

Sääl oli erutavalt hää, — ümberringi mühises kõrge kollane kõrre-sein ja keegi ei pääsnud sinna.

Sääl oli kui üksildasel saarel, ei, kui väikeses rohelises paadis nelja sõbra saatel kaugel kollasel merel . . . sõpradega, kes ei seganud unistusi.

Ainult üheks kuuks aastas, üheks kuuks enne küllalist suvelõppu voolas kohisedes kollane kõrtemeri kodu vainudele ja roheline paat ootas Aino vaikseid üksilduse tunde.

See sündmus oli suureks saladuseks kõigile. Ka Aino ei teadnud millalgi kindlasti ette, kunas ta tuleb.

Kuid ühel ilusal suve hommikul ärkab ta unest saladuse endega, ja ta on kogu hommiku ülevalt rahulik ning vaikselt rõõmus.

Lõunatunnil aga, kui talu magab, isegi Suli kuuti poeb porikärbeste puremise ja lõunase päikese leitsaku eest, otsib Aino rukkiväljal harvema koha, kumardub kõrte kõrguni, lükkab kõrred ettevaatlikult kahele poole lahku ning liigub varvastel tühjadesse kõrte vahedesse astudes. . .

Siin olid Aino ilusamad unistused sündinud ja elanud.

Kaskedega koos oli ta ujunud nimetuil meredel ja jõgedel Oli troopilisi ja polaarseid maid ristelnud, oli eetri sfäärides, tundmatus ja tühjas ilmaruumis kohanud kaugete imeliste maailmade fantastilisi ehitusi ning õudseid rändavaid kooljaid.

Tormide ja rahedega, tuulte ja vihmaga oli ta pugenud sõprade varju. Siis oli ta kuulanud, kuis lehestik hurjutas ohtusid ja sõitles sadu, mis teraskodaratel üle paadi katuse tuiskas. . .

Ja nüüdki oli Ainol, nagu näeks ta vanu sõpru, ainult vanaks olid nad jäänud ja kurvaks. Nende kohin liigutas pisarateni ja Ainole kuuldus etteheiteid, et ta oma sõpradest võõrdunud, et ta võõrsile ilma nende varjava saateta julenud. . .

Aino käis soos ja pime-laane padrikutes, kaugel jõe heinamaal ja kopli taga mäenõlvakul. Siia oli ta ammu, ammu ühel seenevihmasel suvipäeval savi sisse õunaseemneid istutanud ja igal kevadel

jooksis ta vaatama, kui suureks Aino uibuaed sirgunud.

Nüüd olid kõik need meeleolud värvitud sügaval peituva melankooliaga, läbi põimitud vaikse kurbusega.

Oleks nagu lapsepõlve mälestustele halli tolmu pääle puistet.

Kui ilmad vihmaseks muutusid, istus Aino ahjukapis nagu vanast, sules silmad ja kuulatas, kuis kass kõrval kapis eietas ja vanaema Täho'st jutustas.

Täho oli õhuneitsi, kel suured linnuparved karjatada.

Iga aasta saatis ta ainult ühe linnu välja . . . see oli õnnelind. Ja kes sel päeval soovida oskas, selle soov läks tingimata täide.

Sellepärast pidi igapäev oma eesmärgi pääle mõtlema . . . igapäev pidi oma soovi kordama. . .

Ja väike Aino oli iga hommiku midagi soovinud . . . terve aasta . . . kuid aasta lõpul ei teadnud ta kunagi, mil päeval Täho lind oli lennanud, sest . . . tillu Aino oli pea igapäev midagi muud soovinud ja ta ei mäletanud, missugune neist soovidest täide oli läinud.

Võib ka olla, et ta just Täho päeval soovida unustas. Äio ei sallinud, et surelikkude soovid

täide läksid, ja segas sel päeval kõigi meeli hajameelse kärsitusega.

Tuli ka ette, et aasta kulus ja Täho lindu välja ei saatnud, siis käisid ikaldused, sõjad ja taudid üle maa. . .

Nii tuli sügis vilude tuulte ja rooste-vihmadega. Kodused unistused ei soendanud enam ja Aino hakkas igatsust töö järele tundma.

Ta oleks nagu kaugest ilusast unest aegamööda virgunud.

Peterburis asus Aino jälle üksi.

Talle paistis, et tal mulluseid meeleolusid enam karta ei tarvitse pärast looritud lepitavat suve. Ja Ira ei oleks teda ka aidata suutnud.

Kui ta siiski vahel hämaras vaikuses kaebehääli kuulis, nagu oleks ta ühe osa endast maha matnud, elusalt matnud, sest ta kaebas ja leinas, siis sumbutas ta trotslikult neid hääli resoneeriva eladatahte instinktiga ja heitis valju mõistuse kontrolli alla iga tunde, iga hingeliigutuse, — ja ta ei leidnud midagi, mitte midagi, mis kahtlust oleks äratanud . . .

Tööd tegi ta uimastuseni, ja kauged jalutuskäigud olid ainukeseks lahutuseks.

Langes esimene lumi.

Soone maastik imes ja sulatas valged õrnad helbed ja karsked lumelapid nirisevaks sogaseks lobjakuks.

Tuul kandis sadu kui hõljuvat valgetipulist vaipa üle väljade, porise tee ja suitsunud linnaäärsete majade.

Aino oli püüdnud vastu tuult käia ja lumehelbeid lasta sadada kuumale otsale.

Ta oli tuulega võidu jooksnud ja ühes tuulekeerutustega keerelnud.

Kui ta koju tuli, oli ta rõõmus ja väsinud, vallatu ja hingetu.

Kodus leidis ta Tooni ootamast.

Pool-kriitilise, pool-häätahtlise naeratusega tervitas ta Ainot: „Teed tööd vist muti agarusega; ei ole sind seltsis ei pidudel näha!"

Esimest korda tundis Aino hääd meelt Toonist. Esimest korda ei ärritanud temas protesti Tooni pilkav-kriitiline muige.

Kiiresti pildus ta üliriided Toonile sülle.

„Tooni, täna oled sa hirmus kohmetu!" ja kõige viimaks viskas ta salli Toonile üle pää.

Tooni harutas riideid ja riputas nad varna, kuid salli keeras ta silmusse ja tahtis Ainot sellesse püüda.

Aino jooksisees tuppa ja pildus toole enda ja tagaajaja vahele. Paar korda jooksid nad ümber laua.

„Ma ei taha enam joosta, Tooni!" hüüdis Aino ja sirutas käed kaitseks ette.

Tooni hakkas neist kinni, haaras Aino sülle ja viskas ta õhku, püüdis kinni ja viskas jälle.

Aino sai pahaseks.

„Tooni!"

Siis asetas Tooni ta sohvale.

„Aino, ära pahanda! Arvasin, et mind sõbraks pead."

Aino tõmbas sohval jalad oma alla ja hakkas kelmikalt naerma.

„Tooni, too mulle padi ja jutusta, mis sa suvel tegid."

„Mina olen liig närviline, et suvel tühjas provintsilinnas end hästi tunda."

„Sina olevat ju daamidest võlutud ja sinisilmadest unistanud!"

Tooni ilme muutus pilkeliseks.

„Ei ole veel kohanud Eesti neidu, kes minu naispaleusele vastaks."

„Ja missugune see siis oleks?"

„Ta peaks olema õrn ja naiselik . . . kerge ja sale... Ta peaks olema vaimurikas ning elurõõmus, laia silmaringiga . . ."

„Ta peaks olema kui Aavik'i „Ruth", või Peterson'i „Elsa", jätkas Aino samas toonis, „mitte lihalik inimene, vaid unistus, — päälegi mehe unistus, kes naise ilmale toob."

„Aino, sul on terav keel. Muidugi ei ole säärast naist leida.

Kuid iga teisem naine ei suudaks hävitada otsimist."

Ja tasa ning tõsiselt lisas Tooni:

„Igale teisele võiksin olla sõber — armuke, iialgi mees!"

Valusa pistena tundis Aino kadedust sigivat selle igatsetu vastu.

Talle oli Tooni armas, et ta . . . otsis, ja haavav oli, et ta Ainole sõprust oli pakkunud.

Kui Tooni läinud oli, püüdis Aino oma meelte hämmastust pilke risttule alla võtta.

Asjata otsis ta vassunud tunnete kera hargnevat algust. Iga puudutus sünnitas uusi segadusi, pilge tardus ennem kui ta oma objekti halvata suutis.

Ta oleks nagu umbtänavasse sattunud. Juurdlemised ei leidnud teed selgusele, oleks nagu sünge müür tekkinud, mis tema mõistuse temast endast lahutas.

Ta märkas aina, et tema meeleoludele kärsitus ja rahutus seltsisid.

Ta ei suutnud nüüd ei kuskil, ei millegi juures kaua peatuda.

Ta ei tahtnud ka enda analüüsis püsida.

Tal oleks nagu hää olnud kuhugi rühkida, kõik unustada mis olnud, ka ennast unustada...

Ja ometi ei olnud ta rahul.

Ta oleks nagu millegi paratamatu eest tahtnud peituda.

Ta kartis ja ootas... mida? Nagu oleks pidanud midagi sündima, mida ta kartis ja ootas.

* * *

Võõras rahutus valdas Ainot ikka enam ja enam, täitis pakitseva kärsitusega tema päivi ja öid. Tema alalhoidlik mina väsis ja heitles selle uue tõusiku vastu, kes tema praegusele olemisele tooni tahtis anda.

Nii kärises Aino hingeliselt kaheks, nagu elaksid temas kaks olevust, mõlemad sootu iselaadi ilmega.

See teine poetus hinge salaja ja vargsi . . . vast tuttavate tumedate igatsustega ja valus-ebamääraste meeleoludega.

Tal oli hoopis võõras loogika ja hämar mõtlemisviis.

Õieti ei olnudki temal loogikat.

Selle eest elas tema aimustest. Ta oli kärsitu temperamendiga, kannatamatu ja heitlik, nuttis ja naeris korraga. Ta oli äärmiselt hajameelne. Ta nägi üksi seda, mis teda kuidagi huvitas, ja tegi oletusi, mis Ainot tihti üllatasid.

Ta leidis igal asjal imelisi külgi ja vanul tuttavail uusi omadusi, mis Ainot kahtlustega täitsid, ja ometi ei olnud temas midagi kindlat ega püsivat.

Ta vaatles elu hoopis isemoodi seisukohalt ja õpetas hoopis omapäraselt reageerima.

Oleks nagu kusagil subjekti ja objekti vahelisel piirjoonel reflekteeriv peegel asetet, mis välist kärsitut tulukest Aino hingesse kajastas. Ta hüples ja liikus hinges, näppis ning narris, kõrvetas ja piinas, kuid teda võis ainult vaadelda, tema tabamiseks ei olnud mingit toetuspunkti, tema päritolu sumbus teadmatusse, kuna tema kadumine võis olla sama juhuslik, nagu tema sigiminegi.

Ja need kaks Ainos vihkasid üksteist ja kuhjasid üksteist etteheidetega, sest et nad oma laadis sügavalt erinesid.

Nad varitsesid ja pilkasid üksteist ning sünnitasid Aino olemises üldist korralagedust.

Nad määrasid igaüks oma kalduvuste järgi Aino tegevuse ja tegid Aino täiesti teguvõimetuks.

Aino tundis, tema painaja oli uue kuju omanud, oli tulnud uutel teedel ja uute nõudmistega.

Nagu enne ei sobinud uued meeleolud tööga. Aino uitas sihitult piki tänavaid ja laskis end saanikellade helinal suigutada. Pehmed ja kurvad maastikud, lumes ja härmas kuused raske valge koorma all näisid teda ümbritsevat.

Jälle oli ta üksi.

Siis jahmatus ta mõtetest.

Suur must vari hõljus tema kohal, nagu oleks kiskja saaki varitsenud.

Mingi hirmunud mõte virvendas õhus, mingi hädaohu aimus.

Ta kogus end pea. Oli ju kesk linna.

Ümber vaadates ei näinud ta midagi kahtlast. Ta tundis ainult, et ta enam üksi ei olnud.

Tema tunded heitsid võõraid varje.

Otse võõrastav oli, kui kergelt Aino uuele muutele andus.

Ta oleks nagu järsku tühjaks varisenud kui astja, mille seinad liig raskest rõhumisest murdunud.

Osavõtmatult vaatles ta oma tundeid.

Pidi see nii olema?

Kui nõrk ta oli, et esimese puhangu järgi paindus.

Kuhu jäi tema trotsiv iseolemise püüd?

Oli see naiselik nõrkus või oli see kidura tõu vastupidavuse puudus?

Oo, ta oli ju orjade laps . . . kas ei olnud ka teda ema suigutanud lauludega neist, kes kahvatult, roidunult elust tüdisid?

Pikas hallis reas venisid nad teoorjusse. Elurõõm oli neis kustunud, ümbritses ju neid painajalik öö igal pool. Kaugele ajaloo uttu vaibus ikka enam kiirgav, kuldne jaaniõis, mis õnne hõõgus ja elu ilusaks pidi tegema. Kodu oli külm ja väline ilm oli ahne ning tige, isegi muinasjutte valdasid salakurjad kratid ning näkid, painajalised hallid, tigedad lindvad ja pime küürus Äio, kes oma kondiseid sõrmi südame varjulisematesse kurudesse küünitas . . .

Kes jõuaks endast maha raputada seda musta mineviku koormat?

Kes suudaks enda hingest pesta esivanemate higi ja veresse imbunud väsimust väärata?

Oh, ta oleks tahtnud abitu lapsena ema põlle alla pugeda ja nii väikeseks saada, et ta millestki hirmu ei oskaks tunda.

Koguni kodus oli tal hirm. Tal oli hirm tumedatest toa nurkadest ja mustadest varjudest mööbli ümber.

Talle oleks nagu kutsumatu kaaselanik siginud, kes mugavuse peletas ja toa pimedad nurgad õudseks tegi.

Aino kokkusaamised Tooniga said sagedasteks ja kandsid lähedate tuttavate laadi.

Nad käisid koos uitmas, käisid tuttavail ja pidudel.

Kuid nad ei olnud isegi sõbrad.

Aino kannatas närivat hinge piina.

Oma enda silmis muutus ta tähtsusetuks, värvituks.

Teda tõmbas instinktiivselt Tooni poole, kuid ta pää püsis selgena, pilkajana ja kõiknägijana.

Ta pilkas kohmetust, mis Ainot Tooni lähenemisel valdas, Aino ebakindlaid lauseid, närvilist ootust.

Ja haavav oli Tooni vaba olek.

Aino tundis, et ta Toonit sama vähe oli sidunud kui Ira varajasel kevadel.

Seda haavavam oli Tooni usaldus ja sõprus.

Juhtus, kui nad üheskoos valvakas-hämarast pargist koju tulid, et Tooni Aino käe pihku võttis ja seda silitas: „Aino, sageli paistab mulle mõnest sinu pilgust, nagu oleksin ma sulle veidi armas, see lepitab sinu külma ja karmi viisi ning haavavaid sõnu."

Aino ei jõudnud siis kätt ära tõmmata, pehme tuksuv roidumus, sarnane minestuse eelmaitsele uimastas teda ja kogu tahtejõu pidi ta kokku võtma, et värinat tagasi sulgeda, mis soontes tuksatas ja teda käe kaudu oleks ära annud.

Kui väga igatses ta siis, et Tooni tema silmi oleks suudlustega sulenud.

Vahel istusid nad õhtul lambi sumbutet valgel ja Tooni pahandas tema seltskonnast võõrdumise ja pessimistlikkude kalduvuste üle.

Aino vastas trotslikult ja külmalt.

Siis võttis Tooni tema pää käte vahele ja suudles teda otsale:

„Väike kiusakas maailma põlgaja!"

Kui hääl meelel oleks ta siis end kui last kätel kanda lasknud, kui last, kes hirmu tunneb ja väsinud, sest et ta ikka üksi pimedas on pidanud olema.

Aga ta vabastas pää ja rääkis teravusi, et ainult vastasrinnas olla . . .

Mida trotslikum ja kiusakam oli Aino, seda häätahtlisem oli Tooni, — ja see oli uueks haavamiseks.

Aino aimas ja kartis, et Toonit tema pahur olek nii sügavalt ei taba, et ta ärritet ehk haavatet saaks.

Tooni ei otsi Ainolt kõikeandvat tundmust, vaid ainult usaldust ja sõbralikkust.

Mida sügavamalt Ainot ühekülgne rippuvus haavas, seda kangekaelsemalt kasvas tarvidus Toonist hingeliselt vabaneda.

Ta sundis end päevad ja nädalad koju jääma, kuigi piinavat igatsust tundis Tooni häält kuulda, talle haigetki teha.

Ta sundis end kodust lahkuma seks ajaks kui Toonit teadis tulevat.

Kui ta pärast koju tuli ja kirja Toonilt eest leidis, siis surus ta pää patjadesse ja nuttis valu ning kahjatsuse pärast.

Tihti kuulis ta säärastel silmapilkudel endas hääli, mis elada käskisid ilma mõtlemata ja nõudmisteta.

Need arad hääled aina kainestasid teda.

Ta tõusis üles, pesi pisarate jäljed näolt ja istus põlgusega enda vastu tööle.

Kuid juhtus ka, et ta Toonit põgenedes end tabas teelt linnaosale, kus Tooni elas.

Siis tundis ta endast alandavalt häbi, mahalöödud silmil ja nõrgalt tuksuva südamega pööras ta tuldud teed tagasi.

Kurbadel öödel istus Aino voodis, — ega leidnud rahu.

Kui oleks võinud, ta oleks neid unetuid öid merel öötsudes või jahedas pargis pingil konutades tahtnud mööda saata.

Miks ei toonud ka armastus talle igatsetud rahu?

Tooni oli ju õrn. — „Ah, aga ta vaatab minust mööda! Ta igatseb midagi muud"

Ja Aino peitis näo kätesse.

Siis sosistasid talle trotsiv iseteadvus ja haavatud enesetunne, kui ilus, kui veetlev on külm paindumata üksildus.

Aino oli seda omanud ainult üürikest aega. Üürikeseks oli talle korda läinud saavutada viludaid ärasalgamise kaldaid, täis heljuvaid unistusi ja leinavat rahuldust.

Kuid oli öid, kus Aino oli abitu ja üksi.

Ta unistas siis armastusest. Suurest tõsisest armastusest kui päästmise lubadusest.

Ta unistas siis Toonist, — teistsugusest kui see, keda ta tundis. Tema Tooni oli õrn ja hell, oli mehisem ja sügavam. Ja tema Tooni armastas Ainot nii nagu ta oli, tema hääde ning vigadega.

Siis peitis ta pää patjadesse ja uinus vaikse rahulise naeratusega.

Kuid Tooni tuli ja hävitas kõik unistused.

Ta oli sõbralik ja usaldav, mängis ja naeris ning oli niisama vaba kui varajasel kevadel.

Siis hakkas Aino sõlmima juhtumisi, mis Toonit vihastaksid.

Ta leidis süütu ilmega torkavaid ütlusi, mis nagu poolkogemata huultelt libisesid; pilkas, kui Tooni diskreetne oli, ja jäi külmaks, kui Tooni kaastundmust otsis.

Tooni muutus närvilisemaks.

Ta kannatus näis lõppevat.

„Sina ühendad lõikavat külmust kõige pehmema vaatega ja põlglikku pilget kurb-tõsise ilmega. Aino, ma uskusin su silmi ja ilmet . . . pean ma edaspidi su sõnu ja su teguviisi uskuma? . . .“

Kui jää tihenes, käisid nad tihti kelguga jäämägedel.

Tooni armastas tüürida ja pidas end hääks kelgutajaks.

Ja alatasa tegi Ainole hääd meelt, kui tal korda läks jalaga kelku ümber lükata, nii et Tooni tema üleannetust ei märganud.

Tooni oli siis kohmetu ja tusane ning uuris liustiku pinda. Mäe nõlvak oli aga tasane ja sile kui klaas.

Siis vaatas ta kahtlustavalt Aino nägu.

Aino naeris rõõmsamalt kui muidu.

„Otsid sa süüdlast, et oma osavusetust vabandada?“

„Kes sind teab? Paistad süütuna ja rõõmustad ometi minu äparduse üle?“

„Sa oled ju nii ülikindel oma võimistes isegi väikseis asjus.“

„Aino, mind huvitab, kui killustet su hing, kui taltsutamatu ja kohustest vaba su sõprus?“

Aino pani käe Tooni suule.

„Mingit etteheidet! Esiteks oli säärane tingimus, teiseks ei suuda sa ise ka rohkem anda, ja kolmandaks sain ma haiget. Ümberkukkumisel lõin ma oma põlve ära ja sellepärast tahan ma koju.“

Kuid oli ka väsimuse ja nõrkuse aegu, kus Aino õrn ja kurb oli, kahvatu ning murelik.

Ta oli siis leplikum ja unustas teravused.

Siis kuulas ta Tooni pihtimisi kui suur elutark õde, oli häätahtlik ja trööstiv:

Iialgi aga ei usaldanud ta oma kurbusi.

Ta võis mõnda jutustada lapsepõlvest ja kooli-east, kunagi aga ei jutustanud ta oma unistustest ja üksildusest.

Aino mure paistis Toonile tihti põhjuseta ja arusaamatu, tema kurbus iseloomu omadusena.

Või oli Ainol midagi varjata? Mingit salapärast minevikku või peidetud muresid?

Tooni tegi varjatud etteheiteid, Aino salgas või ignoreeris.

Neil oli harjumuseks õhtuid koos korutada. Kas tuli Tooni Ainole või ümberpöördult.

Aino pikutas siis sohval, vahtis lakke ja Tooni luges või jutustas.

Ta asetus sohva äärele, sest et madalas hääl kodusemalt kõlas.

Tähelpanematult vaatles siis Aino Tooni juukseid, otsakumerust, nina ja liikuvat suud. Ta hellastas piluvil pilgul Tooni kaela ja käsi.

Juhtus, et ta end unustas ja paituseks käe sirutas.

Toonit puutudes ehmatas ta. Poolsegaselt palus siis, et Tooni lugemist katkestaks.

Tooni naeris kelmikalt: „Jäid sa uniseks?"

„Ei, ei! Sa loed liig kiirelt ja üldse ei taha ma enam lugemist. Tahaksin, et sa ehmuksid või vihastuksid."

„Aino, sa oled tige."

„Oh ei, ma olen ainult õnnetu", naeris Aino lõikavalt ja tõusis istukile.

„Sa naerad asjata. Selles võib ju tõtt olla. Ma ei saa ainult aru, kuidas sa nii vähe huvi loetu vastu tunned, et nii kiiresti teiste mõtete pääle üle hüppad. Ei teki sul siis kuulates uusi mõtteid ega küsimusi?"

„Tooni, palusin sind lõpetada, sest et lugemise lõnga kaotasin. Uuesti alata viimast päätükki ei ole tõesti tuju."

Vähe vaikides: „Kui oleks huvitav olnud, ei oleks ka mõttelõnga kaotanud."

Tooni kehitas ainult õlgu.

Nende vahekord sumbus ja muutus raskemaks ning pinevamaks.

Tooni otsis soojust ja sõbralikkust, leidis aga trotslikkust ja kalkust segatult valu ning kurvameelsusega.

Ta tundis ikka vähem tarvet tasandajaks ja lepitajaks olla.

Ta näis nädalaiks väsivat ja hoidus meelega kõrvale.

Aino varjas seda hoolikamalt oma tundeid. Kokkupuutumistel paistis ta tuimana ja ükskõiksena, ainult ööseti nuttis ta, või lamas päevad otsa lahtiseil silmil sohval.

Iseäranis raske oli, kui nad pahaselt lahkusid. Tooni vihastas ja ei tulnud Ainole. Ja Aino jonnis ning ei tahtnud Toonit üles otsima minna.

Salajas aga igatses Aino juhust, et Toonit kohata.

Kui nad siis pooljuhtumisi kohtusid, oli kõik pahameel unustet.

Nad tervitasid üksteist rõõmsalt, nagu poleks vahepääl midagi juhtunud, ja tundsid siis tihti, nagu oleksid nad üksteisele lähemale nihkunud.

Pika pääle koondus kogu Aino olemine Tooni ümber. Ta nägi tuimalt, et mees kogu tema jõu, tema püüded ja töö hävitas.

Ta sattus kütkeisse, mis teda seotult ja tahtetult selle mehe meelevalda andsid.

Kui tal kaardimängu või joovastavate jookide vastu kirge oleks olnud, ta oleks oma pööritustunde hasarti uputanud ja oleks end tühjendanud mõistuse kaotuseni võõras, lärmitsevas seltskonnas.

Ta ei tahtnud end nii haavavalt siduda ja ta ei jõudnud end kaitsta. Ta oli kui uppuja, kes pärani silmil vee alla vajub, paratamatult ja tagasipöörmatult ikka sügavamale põhja.

Kui jõudu oleks!

Oo, kui jõudu oleks surragi!

Talle tulid argsed mõtted sellele piinale ots teha, kuid need mõtted olid jõuetud ja verivaesed kui kauge unistus, kui teguvõimetu mõttekujutus.

Tal ei olnud jõudu neid mõtteid lõpunigi mõtelda.

Siis tulid trotslikud enesepilke ajad.

Aino võrdles end õõnsa käsnaga, mis kiires voolus end kramplikult kinni hoida püüab rahutu, ujuva puutüve küljes.

Kui nõrk, kui tühi pidi olema naine.

Ta paistis omapärasena ainult seks, et meeldida mehele, ja juba sellestki silmapilgust, mil ta meeldis muutus ta pehmeks materjaliks, mis loomusunniliselt end mehe järgi moodustab.

Ta ohverdab kergelt, teadvusetult kõik sellele, kes talle armas.

Ha . . . ha . . . ha . . . ja kas oleks Ainogi protestinud, kui seda ohvrit oleks tahetud?

Kui seda oleks otsitud ja ihaldet.

Aino tundis, kuis silmis tumenes.

Ta võis salata, aga kas ei olnud tas endas armsaks saanud need huvide alad ja vaimu omadused, mis Toonile meeldisid ja mida Tooni oli kiitnud?

Ja Aino nägi korraga, kuis üks osa, võib olla väärtuslikum temast, valutult vastupanekuta kõdunes, kuna teine osa, millel enam kokkupuutumispunkte Tooni iseloomu ja temperamendiga, paisus ja arenes.

Ja talle näis, nagu oleks ta küürakaks poololevuseks degradeerunud.

Siis ärkas Ainos uuesti protestivaim.

Ta hakkas end sugereerima kujutelmega naise ülesannetest ja naise tähtsusest kultuuris.

Miks ei võinud õigus olla neil, kes oletásid, et praegune mehe kultuur naisele sootu võõras, et naise omapärane, vaba kultuur — õrnem, ilusam ja salapärasem oleks?

Avalikuks võitluseks ja mässuks ei ole ehk veel aeg tulnud ja sellepärast kõdub naine paari võimetu katse järele, sest et ta sellele pinnale iialgi oma annetega, terve oma jõuga asuda ei suuda.

Ta ainult kiduneb ja hävitab oma loomisjõudu siin kaastöötada püüdes.

Võib olla . . .

Kuid peab tulema aeg, kus loomistöö naist tarvitab, kus mõistus maad andma peab ennetele ja maailma tundmisele hinge kaudu, kus hävitused ja vapustused protestina maad laastavad, sest et mehe mõistus üksi järjekorralisi probleeme ei suuda lahendada.

Võib olla . . . .

Ja Aino otsis igas juhuses omale toetust ja püüdis iga vastavat fakti ära kasutada.

Ta oleks nagu uue närvi, elulisema ja visama purunenud hoone rusude alt leidnud.

Ta püüdis neid tegevuspiirkondi laiendada, mis tema lahkpüüdeid Toonist kõvendasid, ja eriti neid külgi endas hakkas ta arendama, mida Tooni pilkas.

Ta pööras tagasi vanade unistuste ja sihtide juure, ta katsus ja proovis iga osa ja iga sammu ärakäidud teest.

Ta püüdis elustada mälestusi viimastest keskkooli aastatest ja katsus sellepärast sama ümbrust ja samu riideid omale muretseda kui tol ajal.

Ta tahtis vahepäälseid nõrkuseaastaid unustada, elust kustutada, olematuks teha.

Ja veel kord paistis, nagu oleks tal jõudu virvendust, savipehmet järelpaindumise tendentsi endas siduda.

Aino olek muutus iseteadvamaks ja karmimaks.

Koguni hääl muutus madalamaks.

Ta ehitas müüri enese ja välise ilma vahele.

Ta süvenes nii endasse, et kuulates õieti ei kuulnud, vaadates ei näinud.

Oli nagu hall, raske eesriie alla lastud, mis tolmu hingele korjas.

Ja kui raskeks ja õudselt üksildaseks läks, siis kordas ta Anne-Mari mõtteid.

„Ei ole olemas lähedasi hingi.

Ei ole olemas ühes inimeses koondet vastavustäiust.

Tahad sa püsida, siis pead sa kas anne-mariliselt meest omale lappima või . . . endas igatseva naise ära salgama.“

Ainol ei olnud julgust esimeseks, siis peab tal jõudu olema viimaseks.

Olid külmad sajud.

Aino istus toas ja luges. Viimasel ajal juurdles ta nii vähe.

Külm oli.

Ta võttis teki ümber ja istus ahju nurka.

Oli nädal, võib olla enam, kui ta viimati Toonit oli näinud.

Külm oli Ta keris end tihemalt tekki.

Ta ei tohi ju mõtelda. Ei, Aino ei tohi mõtelda.

Ja siiski tegi Ainot rahutuks, miks Tooni ei tulnud.

Ta kuulatas, keegi tõmbas kella . . . Rasked, väsinud peremehe sammud.

Aino otsis teisi mõtteid, kuid leidis end pea jälle Tooni juurest.

Ehk oli ta haige? Oli ehk midagi juhtunud? . . .

Hirmunult surus ta käe vastu südant ja siis naeratas ta kohmetult, — pidi siis midagi juhtunud olema, kui Tooni ei tulnud? — Ta hoidus ju viimsel ajal üldse Ainost eemale.

Rahutus ja kärsitus lagunesid südamest iga veretuksatusega üle kogu keha

Ebakindlalt, kaheldes tõusis ta üles . . . siis istus ta uuesti.

Külm oli . . .

Ja siis surus ta mõlemad käed vastu nägu ja nuttis.

Aino oli kaua luksudes nutnud.

Kõik trotslikkuse, iseolemise püüde ja tarretustolmu oli ta ära nutnud.

Ta tundis uuesti kärsitust, — ta naeratas, ta tundis vallatuse kärsitust.

Ta oleks Toonile nüüd mahalöödud silmil ja andekspaluva ilmega pehmelt läheneda tahtnud.

Ehk oli Tooniga midagi juhtunud?

Ta riietus ruttu ja jooksis Irale. Sääl oli lõbus seltskond koos.

Naerdi, mängiti ja lauldi.

Tooni oli ka sääl.

Aino tundis teravat pistvalu. Ta oli pettunud, oli paha, et oli tulnud.

Haavatult värises ja õhkus midagi rinnus.

Ira tegi teda nähes suured silmad.

„Räägiti, et sul must melankoolia külaliseks olla."

Aino tundis uuesti torkavat valu, nagu oleks keegi teda varitsenud ja ära annud, keegi, kes talle nii armas oli.

„Ei", ütles ta pilkeliselt naeratades, „ma ei aimanud ainult, et teil õppida nii lõbus on."

„Oled siis sina palju õppinud?" naeris Ira ja tõmbas ta ringi sisse.

Aino püüdis olla vallatu ja muretu.

Ta jooksis ja naeris, ajas teisi taga ning peitus omakord tagaajajate eest.

Vahel peatus ta ainult, nagu millegi unustamiseks.

Ainult korraks oli ta silmi jahe, tõrjuv ilme tulnud, kui Tooni väikesest vahekäigust läbi joostes tema käsi suudelda oli püüdnud.

Ta läks vara koju ja istus kahvatult ja väsinult sohvale.

Ta ei liigutanud end, kui uks käis, — vist toob perenaine teemasinat.

„Aino, sa oled minule kuri."

Ehmatanult tõstis ta pää.

„Aino", ütles Tooni tasa, etteheitvalt, „sa oled minule kuri, sest et ka sina meie vahekorrast midagi nõuad. Sa ei ole ka sidetusega leppinud. Ka sina ei ole tingimusi pidanud."

Aino keeras pää ära. Toonil oli ju õigus. Ta kumardus allapoole, ta ei jõudnud ega osanud midagi vastata.

Ta ei suutnud seekord oma nõrkust varjatagi. Tal oli valus ja häbi.

„Aino, armas Aino", sosistas Tooni teda tasa pehmelt silitades ja ta äratõrjuvaid käsi õrnalt lähemale tõmmates.

Aino peitis kätega silmi. Ta ei võinud ju nüüd oma silmi näidata.

Ja Tooni hellatas ja kiigutas teda kui last, seni kui ta pää selga viskas ja käed ümber Tooni kaela surus.

„Aino, sa ei jonni enam?"

„Ei."

„Ja sa oled mulle hää?"

„Olen sulle ikka hää olnud."

Tooni vaikis ja suudles teda hellalt ning õrnalt kui hellitet haiget last.

Nüüd häbeneks Aino kodus olla.

Muri ketis ei haugatakski tema poole, pää maas ja saba kohmetult jalge vahel kaoks ta kuuti.

Aida juures tuleks talle vanaema kass vastu, turris ja tige. Rohelised silmad põleksid vaenuliselt, selg ja saba rõngas . . .

Ei, õues ei oleks soodus.

Ka valged pardid kaagataksid kurjalt Aino poole ja seisaksid väljakutsuvalt eemal.

Ta läheks ojale.

Kuid ka siin tundub õhus piinlikku kohmetust.

Oja sulin on pilkav ja külm, kuna kaldaäärsed lepad ootaksid ja vaikiksid.

Mis võib Aino enda vabanduseks ütelda?

Ta jookseb metsa Äide murule, heidab jahedasse rohtu ja vahib piluvil silmil pilvi.

Päike on palav ja lõõsk, maa aurab väsimust, kuuse vaik niriseb tasa mööda koort alla päikesekiirtes uimastavalt sätendades, ja õhk on tiine noorte nõelkasvude lõhnast.

Aino silmad väsivad, pää roidub ja ta peidab palge jahedasse rohtu.

Väike terava ninaga orav sirutub okste vahelt välja ja vaatleb teda imestades. Ta ei ole Ainot kunagi ennem säärases tujus ja sel tunnil siin näinud. Ta on uudishimulik ja tahaks väikestelt rohulemmekestelt küsida, mis Aino neile sosistab.

Aino ei sosista midagi, ta kuulatab . . .

Kauge muinasjutt tillukesest kurekellukesest, mis rappa oli eksinud.

Tal oli külm, ta paljad kahvatud jalad olid märjad ja kerge suvekleidikene oli tal seljas.

Ja õudne oli. Ainult suured hallid linnud lendlesid soo kohal ja limased roomajad sahistasid samblas.

Tal oli hirm ja ta hakkas nutma.

Tihedad pisarad veeresid mööda vart alla ja sinised kellukesed värisesid külmast, kurbusest ja kartusest . . .

Siis lendles suur valge lind tema pää kohal, laskus raskete tiivalöökidega alla, tõstis kurekellukese noka vahel vesiselt, muredalt pinnalt ja kandis ta kuivale liivasele söödile.

Männid aurasid uimastust, päike naeratas, ja kurekellukene kummardus janunedes valgele, pehmele liivale.

Hall, põline laas. Vaikne ja tõsine.

Ta ei lobise ega naerata.

Väikesed kergemeelsed linnukesed ei armasta teda. Nad pesitsevad parema meelega saludes ja metsatukkades, kõige julgemad laane serval.

Päeva on ta tume ja vaenuline, öösel raskemeelne ja ähvardav.

Väike muruneid otsib asjata raskete okste alt kuu kuma. Ta tantsiks nii hääl meelel kuu rohelistes kiirtes ja keerleks teiste seltsis kadakapõõsaste ning allikate ümber.

Ta huikaks kutsuvaid ja meelitavaid häälitsusi tihniku, peidaks end tee ääre võsastikku ja aimaks järele Aiotari naeru, mis teekäijatele hirmu soontesse ajab.

Aga nii sügaval laanes ei ole kuud, teekäijaid ega kadakapõõsaid.

Siin on ikka öö, ja väike muruneid ei teagi, miks ta päeval puutüvedesse ning põõsastesse peab peituma ja et ta päikese valusatest kiirtest kahvatuks varjuks või nirisevaks ojaks peaks sulama.

Ta läheb allikale ja peatub.

Vesi niriseb sulisedes kivide vahelt ja vana sammaldanud metshaldjas puristab vees, käsnast pääd raputades. Tema lai, lõhkine nina väriseb kui hobuse sõõrmed kiirest jooksust, ja kitsad silmad vahivad kui rohekas-hallid siilid pikkade kulmukarvade puhmastest.

Muruneid korjab käbisid kuuse juurelt, peitub pähna varju ja hakkab käbidega vana pilduma.

Enamjagu käbidest kukub vette laiu rõngaid vana ümber sünnitades, mõni jääb juuste vilti rippuma ja mõni üksik trehvab kühmlist selga ning karvast, rohekat, sammaldanud rinda.

Imestanult tõstab haldjas pää, haistab õhku ninasõõretega, mis kui koera kõrvad lopendavad, ja kargab kavala muigega kaldale.

Veel kord puristab ja raputab ta ennast kui märg koer ja läheneb suurte hüpetega pähnale.

Ta on juba vana, sammaldanud ning käsnane... ja muruneiul hakkab hirm.

Kahvatu varjuna jookseb ta tihniku.

Ta vaatab üle õla, — oh... aga haldjas ei ole sugugi nii vana ja nõrk, ta on suur ning koletu ja traavib kui hirv üle põõsaste ja noorte puude...

Algab tuultekiire põgenemine ja tagaajamine, peitumine ja otsimine.

Vihisedes lendavad mööda oksad, puud ning põõsad.

Muruneid rebib lipendavaid juukseid vastu nõelpuid ja uduse rüü narmasteks.

Vihased pisarad tikuvad talle silmi.

Tal ei ole aega metsrohtugi vaadelda ja puu koort silmitseda, et koduteed leida.

Ta tunneb, kuidas karge, hämar niiskus unisest maast aurdub, ja kuuleb, kuidas ööhuiked õhus värisevad.

Siis läheb mets harvemaks ja tumerohekas muru hingab vaevalt kuuldavalt kuu kahvatuis kiirtes.

Muruneid peatub silmapilguks.

Tal ei ole enam hirmu ega pahameelt, ta ei igatse ka enam koju, — ta tahaks kuu kiirtes ujuda, hõljuda ja tantsida.

Ta ei karda ka enam haldjat. Ta mängib temaga ja narritab teda, läheneb talle ja lipsab vilkalt tema suurte sooniste käte vahelt läbi, sasib teda samblastest juustest ja pillub teda kuukivikestega. Ta kilkab ja keerleb ümber haldja ning põgeneb ühe põõsa tagant teise taha, peidab end suure künka varju ja naerab heledalt, kui haldjas raskelt hingates pettunult seisatab.

Ta on selle koletise välimusega juba harjunud, — see suur sammaldanud metslane on koguni armas, ta on nii painduv ja nii kohmetu . . .

Järsku tunneb ta end tuksuvates, painduvates, karvastes kätes. Ta karjatab, kuid tal on hää kui soojas samblas või kui uduses kuukiirtest linikus.

Ta on hullamisest väsinud ja peidab pää haldja kaenla alla, mis niiske mulla järele lõhnab, ja tema nõrgad valged sõrmed eksivad mööda rohekat, karvast, mõõnavat rinda . . .

Ei, on kui vaikne kevadeöö suures unustet aias. Uibu ja kirsi õied pudenevad hääletult murule ning rohtunud teedele.

Pehme udu mähib puulatvu . . . ja puud ning põõsad, rohulibled ning ununud teed ootavad ja kuulatavad kevade elevusest nõrgalt vabisedes . . .

Nii olid Aino meeleolud.

Tooni oli ka väheks erutet.

Tema liikuv analüütiline vaim reageeris harilikult kergelt ja pinnapäälselt välistele muljetele. Nagu uudishimulik rändaja vaatas ta tundmatute majade akendest sisse ja tundis hääd meelt, kui mõni rõõmus silmapaar või kahvatu suukene vastu naeratas. Ta ei tunnud veel tarvidust kuskil kauemini peatuda, ta ei olnud veel igapäisusest väsinud, ja igas vastutulijas oletas ta lõbusat reisikaaslast kas või lühikeseks ajaks.

Ja reisiseltsilise hingega oli ta ka Ainole lähenenud.

Ta oli naistele tänulik, et nad kergelt mehele avanesid, et nende tujusid ja meeleolusid mängides võis juhtida. Talle tegi nalja peidetud ohkeid välja meelitada ja argsete otsivate pilkude eest sõbralikkuse ilmsüütu katte alla peituda.

Aino oli teda siiski suutnud enam köita, kuid huvi välise ilma vastu ei olnud sellepärast sugugi kahanenud.

Ta ei tahtnud Ainole haiget teha. Aino kurvad silmad ja kinnine olek liigutasid ning vaheldusi sünnitasid ootamatused, mis Aino tujukusele ja jonnile omased olid.

Ja kuigi Aino Tooni vastu külm ning ükskõikne katsus olla, tundus hoolimata tema tõrkuvaist tahteavaldusist instinktiivset, varjatud poolehoidu ja sügavat sümpaatiat.

Siiski oli ka Tooni erutet.

See avaldus intensiivsemas liikumistarviduses ja suuremas häätahtlikkuses kogu ümbruse vastu. Õpeasutusest tulles oli ta labaseid postkaarte tänaval kauplevalt naiselt ostnud, et talle hääd

meelt teha, ja oli võõra rõõmsa seltskonnaga pargis ühinenud, et lumesõda pidada.

Nüüd kõndis ta pildinäitusel.

Ta ei vaadelnud üksi pilte, vaid ka vaatlejate nägusid ja ilmet. Pildid oleksid nagu erilise elavustooni omanud sest vastuhelgist, mis nad oma ümber äratasid.

Igast ergumast näost püüdis Tooni selle maitsmiskraadi ja kunsti harrastamise tasapinda lugeda. Ta silmitses parajasti rahuliku suvise maastiku ees seisvat suurt valget valju häälega ja elavate liigutustega neidu, kui pehmet närvilist kätt kaenla all tundis ja ümber vaadates Irat nägi.

„Eksitasin Teid“, — vabandas Ira — „Teid on nii raske tabada, et juhust kasutamata ei tahtnud jätta... Tahtsin Teid paluda... mul on natuke iseäralik palve... et Teie täna õhtu minu poole tuleksite. Tahaksin Teiega kõnelda... siin rahva hulgas olen ma kohmetu... ei ole ka kohane...“

Tooni naeratas: „Hää küll, olen uudishimulik säärase saladusliku sissejuhatuse puhul.“

Ira nikutas pääga ja läks.

Õhtul ootas Ira erutatult Tooni tulekut.

Ettevalmistustega oli ta ammu juba valmis.

Laelamp oli roosa loori mässitud, madalad vaagnad ja laiad vaasid lillede, männi- ja kuuseokstega seisid laual, klaveril, raamaturiiulil.

Iral oli valge pehme kleit seljas. Roosa hämaruses istus ta klaveri ees ja võttis hajameelselt üksikuid akkorde.

Tooni laskis oodata.

Ira tõusis istmelt, astus mõne sammu ja vajus sohvale. Süda peksis, pää oli kuum ja käed niiskusid külmast.

Ta mähkis pää salli ja jäi liikumatult ootama.

Nõksatades sirutas ta vahete-vahel käed välja, siis jäi ta jälle vaikseks.

Tasased sammud kuuldusid eeskojas, uks avanes ja Aino astus tuppa.

Ira hüppas üles ja karjatas.

„Mis sul on, Ira? Ootad sa kedagi?"

Võõrastades vaatas Aino ümber.

„Aino, mine ruttu, ruttu ära, ma ootan tõesti kedagi. Ära tee mulle haiget!" palus Ira poolnuttes.

Kohmetult astus Aino tagasi. Tume valus aimus pigistas südant . . . Järsult ja karmilt küsis ta:

„Sa ootad Toonit, eks ole? Lubas ta tulla?"

„Jah, mine, Aino!"

Aino läks trepist alla, tahtis Toonile minna, kuid keeras ümber ja läks parki.

Ta kõndis kaua puude varjus . . . tuimalt, tardunult.

Ta ei mäletanud midagi. Tuim väsimus vajus tinaraskelt liikmetesse.

Ta jõudis koju ja heitis riietes voodi.

Ta oleks nagu kõledasse pilkasse kuristikku vajunud.

Aino oli kaua maganud. Uni oli tühi ja masendav. Üles tõustes oli ta väsinud ja haige nagu pohmeluse hommikul.

Ta kuulis endas kuskil sügaval pilkavat naeru, — sõnadeta, mõttetut haavavat irvitust.

Ta mässis end vaipa ja istus akna alla.

Väljas vingus kõle põhjatuul. Kui peent suhkrujahu tuiskas lund käijatele näkku, käistesse ja kaelaauku. Inimesed ruttasid joostes ja tardunud liikmeid hõõrudes külma eest pakku, ja tuul huikas põgenejaile nurga tagant kaha järele.

Aknad kattusid härmaga ja uksed avanesid ainult kitsasteks piludeks, et tulija järel kiirelt kinni vajuda.

Pakane tungis siiski trepikäikudesse, varitsedes parajat silmapilku — lipsas eeskotta ja säält astus ta kutsumatu külalisena tuppa, istus pehmesse leentooli ja haigutas külma tarretust südamesse . . .

„Aino, sa oled haige ja mulle ei teatanud sa sellest!

Sa oled üksi ja kurb ning varjad ikka minu eest oma muresid!

Aino, miks ei usalda sa mind?!

Ma olin eila Ira pool, kui hoopis teistsugusem on tema. Ta ootas mind lahtise hingega ja ehitult kui mõrsja."

Aino külmetas.

„Ta oli kurb ning hää ja püüdis tagasi nõiduda ainsat silmapilku, mida ehk olnudki ei ole.

Ta ei taha mulle mingit etteheidet teha. Isegi ilmes ei olnud etteheidet!"

Aino kuulatas hingamist tagasi hoides. Ta häbenes, et ta Irale hääd soovida ei suutnud . . . Ta nägi Ira pettunud-kurje silmi varajasest kevadest, kuid need silmad olid Aino enese näos, ja trotslikult tõstis ta pää.

„Miks peaksin ma sind enam usaldama kui mõnda teist . . . hääd tuttavat, kellega silmapilgu vallatanud olen. Silmapilgu, mida ehk olnudki ei ole . . ."

Tooni hakkas naerma rõõmsalt, rahuldatult ja võttis Aino sülle.

„Sa ei usu ju ise, mis sa räägid! Sa ei ole sugugi nii südameta ja halb minu vastu kui sa paista tahad."

Aino võitles külmavärinaga. Ta käed vajusid jõuetult alla ja ta kuulis oma hinge tasa lootusetult halavat:

„See ei ole see, mida sa ootasid. Ah ei, see on hoopis midagi muud . . .

Valged õied on külm vinguv tuul laiali puhunud ja rooste on noored kasvud mustaks kõrvetanud.

Kerge ja lõbusameelne möödamineja nikutab naeratades üle müüri, sest ta on kindel, et nii üksik ja mahajäetud koht harvale uudishimulikule peab külalahke olema.

Ei, ei, see ei ole koguni mitte see!"

Oli ammu kevade ja kojusõidu aeg lähenes. Korrapärane töö kursustel oli lõpetet, tehti viimseid eksameid ja hiljaksjäänud laboratooriumitöid. Varsti ei olnud enam mingit tarvet Peterburi jäämiseks, tarvis oli end ainult üles raputada, et oma asju kojusõiduks korda sääda.

Nüüd tuli Ainole järsku Anne-Mari meele.

Väsinult, mustad varjud ümber silme, istus ta Anne-Mari väikeses sinises buduaaris.

Ta ei tõstnud pääd.

Ta teadis, et sohva kõrval pehmel madalal toolil uus kuukiri lahtiselt kummuli lamab ja sohvapadja all mingi nimeta uuem kõmuromaan.

Laual oli õunu ja pähklaid, aga tagumises sahtlis oma tarbeks viina ja suhkru sees leotet visnapuumarju.

Teda ei haava täna kõik see, tal on ükskõik, kuidas keegi oma lubatud ja lubamatuid tarvidusi rahuldab.

Ta on kevadeni pettumust ja kahtlusi kaasa lohistanud kui rasket pika trainiga leinarüüd. Ta on vahete-vahel unustada püüdnud, et Tooni kogu hingega ühte armastada ei suuda, igatahes Ainot nii ei armasta ... ja nüüd on ta jälle Anne-Maril.

Ta tahaks enne ärasõitu tädile tunda anda, et ta aasta eest ülinärviline ja lapsik olnud. Ta teab nüüd, et mitte kõiki elu keerdsõlmi nii sirgjooneliselt ei suudeta lahendada, kui talle siis õigena oli paistnud.

Anne-Mari jooksis üleriietes buduaari.

„Viimaks ometi! Ma teadsin, et sa tuled. Aga sa lasksid kaua oodata. Kui kahvatu sa oled!"

Anna-Mari kiskus kindad käest, heitis nad nurgalauale, ulatas kübara ja ülejaki teenija kätte ja istus Aino kõrvale.

„Noh jutusta, mis sa kogu selle pika aja teinud oled, mil sind näha ei olnud! Sul on nähtavasti valusaid kogemusi!"

Ta päris ühte-teist koduste ning sugulaste elust ja juhtis siis, nagu tavaliselt, jutu nais-mehe vahekorde pääle. Aino kuulas tummalt, väsinult. Tasa hakkasid pisarad üle põskede alla veerema. Esiti harva, tagasihoitult, siis ikka tihemalt; ta istus ettepoole kumargile ja ei liigutanud ennast, et hauduvaid pisarajälgi ära pühkida.

Anne-Mari tõusis üles, kõndis kiirelt väikeses buduaaris ühe lauakese juurest teise juure, nihutas tooli Aino vastu lahtist kuukirja põrandale lükates, langes raskelt toolile, sirutas jalad välja ja ütles tõsiselt:

„Kogu ennast, Aino! Sa oled alles nii noor ja sul on vähe põhjust nutta. Sa nutad aina sellepärast, et sa elu nii võtta ei julge, nagu ta on.

Sa unistad mehest unikumist, kes sinu jaoks oleks loodud.

Oh -- oh — ho," naeris Anne-Mari kibe-põlglikult, jäi järsku vait ja jätkas väikese vaikimise järele:

„Aino, täiusi ei ole, ei mehi ega naisi. Et aga mees end trööstida oskab, ei võiks sulle saladuseks olla. Naisele aga jutlustetakse muinasjuttu ainsamast, kellele ta oma elu peab pühendama ja kes teda kätel saab kandma.

Alguses on naine siis ka pettunud ja arvab, et ta oma saatuse häält ei kuulnud ja keeval verel end eksitada lasi.

Siis on seltskonna arvamised ja siis kaaluvad kaasa omaste soovid, ja aegamööda harjub naine mehe katkega, — mehega, kes ainult osalt tema hinge rahuldab, kuid teist osa elu aeg haavab, kuni see kui närbunud sidrun end kortsu tõmbab ja kui kõdunud jäänus vahel harva valusaid dissonanse annab.

Ehk ta võtab teadlikult mehelt seda, mis see anda suudab.

Ära tee nii põlglikku grimassi. Ma ei ütelnud, et ta sellepärast igalt vastutulijalt midagi võtma peaks, ei sugugi mitte.

Siin peab oma loogika olema.

Sa valid piinlikult mehi ja ainult neid, ilma kelleta su hing tuntavat puudust kannataks.

Naine köidab end ikka mehe külge, kellele ta ennast anda suudab, ja mees saab talle omasemaks kui veresugulased. Ja nii on see iga mehega, kes naist köidab, selle pääle vaatamata, kas järgnevad nad üksteisele või valdavad naist ühel ajal.

Ja miks ei võiks need unikumi murrud naises seda ainsamat moodustada, keda tema hing vajab?"

Anne-Mari vaikis. Aino kuulas. Ta oli end Anne-Mari mõttekäigust kaasa haarata lasknud, ilma et üksikuid lülisid lähemalt oleks kaalunud.

Anne-Mari toetus poolpõiki vastu lauda, ta jätkas mõtet säält, kus ta tema oli katkestanud.

„Ja seda tugevam on side iga üksikuga. Iga üksik on paratamatult tarvilik, et sinu ainsamale, sinu unistusele liha- ja verd anda, teda tõesti olevaks ja reaalseks teha.

Kui sa ühe lüli kaotaksid, oleks sul tunne, nagu oleks su armsam hingeliselt teisele pinnale

nihkunud, hingelise põrutuse läbi oma sügavamas olemises muutunud ja sulle võõraks saanud, nagu inimesed vananedes muutuvad või nagu lähedane armas sõber, kes vaimuhaigeks jäänud, hoopis võõraks ja hirmuäratavaks muutub . . .

Sest just hinge rahuldamatud tarvidused nihkuvad domineerivasse eesrinda ja lasevad kõik teised kollektiivse armsama hääd omadused tähtsuseluna paista.

Miks ei või sa kujutella, et näiteks täna su „mees“ tuleb sulle karmi käskijana, kes sinult õrnuse kui millegi iseenesestmõistetava vastu võtab; homme on „ta“ õrn ja hell, sa tunned, et sa temale kõik oled, kõige kallim, mis tal elus olnud, ta püüab sinu soove nõrgast näovarjust lugeda ja tal ei ole suurimat muret kui teadmine, et ta alles nädala pärast võib tulla . . . Siis on „ta“ esteet, tagasihoidlik varjundite maitsja, siis seltskonnategelane, kes naises väärilist kaastöölist näeb.

Sääl väljas maailmas kõnnivad nad erikujudes ja eriteedel, — sinus on nad üheks meheks sulanud, ainsamaks, kelle päralt üksi sinu unistused ja igatsused.“

„Aga sa pead igaühele neist valetama!“

„Oh ei“, vastas Anne-Mari jahedalt, „mul on ainult üks armsam mitme nimega.“

„Ja nende nimed ei lähe sul iialgi segi!“

„Sa oled rumal! Kui ainult see raskuseks oleks, siis võiksid sa neile ju ühise hellatusnime anda.“

„Ah ei, Anne-Mari! Missugune hool oma mõnude eest ja määrane põlgus, hoolimatus nende üksikute meeste vastu oma kujutelmide pärast!

Aga mulle on õudne säärane tühi koht, mis niipalju elavaid inimesi ja nende piinu ühendab! Mina tahan, et ma oleksin ühele, ainsamale ja ainult temale ainukene, omavääriline kaastööline, armsam, sõber, oleksin talle õhuks, soojuseks, õeks ja naiseks!"

Anne-Mari naeratas põlglikult.

„Aga kui tema kopsud nii loodud on, et ta sind kui õhku tarvitada ei saa ja kui sa siiski teist meest ei leia, kes su igatsusi ja tundeid mõnes suhtes nii köita suudaks kui tema?

Sa pead oma tarviduse teda õhuna ümbritseda alla suruma. Kui sa aga seda tarvidust alati salgama pead, siis koguneb ta sapiseks paiseks su hinge, mis alalist valu ja lõikavaid dissonanse sünnitab. Sa teed ainult oma seisukoha selle mehe vastu tugevamaks, et sa temale täienduse otsid.

Sa paistad siis temale ideaalse naisena, kes tema ergukava ei pingulda ja talle taktitute nõudmistega ei lähene. Sul ei ole tema vastu kunagi ebakohasusi, taktituid igatsusi ja tahtmisi.

Ah, Aino, kui väike sa veel oled!"

„Aga miks ei katsu sa mehes kasvatada ja leida vastavusi? Meie muutume ju alatasa, miks ei peaks naine — mees oma teravaid nurki üksteise vastu kaotama? Miks ei võiks leida säärast heli, mis ka tavaliselt puuduvat tunnet hinge pinnale tõstab?"

„Ja kui su katsed ei õnnestu? Ja nad ei õnnestu vististi, sest et iga üksik oma iseloomu ja temperamendi piiridest üle ei saa, siis ütleks sinu mees, et sa hüsteeriline oled, et sul mõne hää omaduse juures paar nõrka „punkti" on, mis

kogu elu hapuks teevad. Ta oleks kaugel sellest, et näha, et tema'hingevaesus või vastavuspuudus mõrudate silmapilkude põhjuseks."

Vähe vaikides: „On ju naisi, kes seda paari „punkti" endasse matavad ja endid nendega õõnsaks söövad. Võib olla, et säärased „ohvrimeelsed" naised meestele naispaleustena võiksid paista!"

Aino vajus tooli toe najale ja nuttis. Ta ei teadnud miks, tal oli korraga hää sääraseid mõtteid kuulda, oli nagu mingi lepitus selles, et naisi oli, kes meestele sama vähe truumeelsust andsid, kui mees tavaliselt naisele annab.

Pääle külaskäiku Anne-Marile oli Aino olek nagu vähe kergemaks muutunud.

Rahulisemaks aga kindlasti.

Ta ei tunnud tarvidust uuesti Anne-Marile minna, ta nagu kartis ja vähe jälestas teda, kuid ta kandis ja haudus mõtteid, mis nii anne-marilised olid.

Ta ei tahtnud veel uskuda, et mitu meest üheks armastuseks võib siduda, kuid mehi on nii mitmesuguseid, miks ei peaks leiduma inimest, kellele Aino enam oleks kui Toonile.

Tooni oli ära sõitnud. Ta oli kirja saatnud, milles uue ümbruse, uute tutvuste muljed vaheldusid suure rahulolemisega endast.

Ainole paistis, nagu oleks Tooni kirjastki märgata, kui vähe ta üksi Aino päralt tahtis olla ja kui kindel ta oli, et Aino teda ei unusta.

Aino ei tunnud tarvidust vastata.

Küllalt sellest, et ta Tooni läheduses ennast kaitsta ei suutnud. Ja mis oleks ta võinudki vastata?

Aeg oli ära sõita, kuid pakkimine venis aeglaselt ja ikka ei jõudnud ta kõiki tarvilikke käike ära teha.

Viimaks määras ta kindla tähtpäeva. Järgmisel pühapäeval pidi kõik korras olema ja õhtul tahtis ta sõita.

Ta oleks nagu mingi otsuse, ülitähtsa otsuse enne tegema pidanud, ilma milleta ta kojusõitu ette võtta ei võinud.

Väike tuba on kraami täis.

Raamatukastid seisavad kesk käiku poolenisti raamatuid ja lahtiseid lehti täis laotud . . . voodi ees on korv pesu ja riietega, säälsamas reisikohver — nööriga kinni seotud. Voodi on pesuta, laud paberitega kaetud ja põrandal kirju hunik tarbetuid asju.

Aino istub laua ääres ja ootab . . .

Oleks nagu midagi mõistmatut tulekul!

Ta sõidab ju koju!

Vaikne kevadine pühapäev, nii vaikne, et üles Aino tuppa tänava müdin kui kauge pulmaliste rataste põrin kuuldub.

Aino tõstab pää, mis lauale laskunud.

„Tarvis oleks pakkida!"

Kuid ta suleb silmad ja näeb kodu suvisel pühapäeva pärastlõunal.

Kõik magavad.

Varblaste siuksumistki ei ole kuulda ja kanad on rehe alla varjulistesse nurkadesse siblima läinud.

Vanaema istub akna all, prill nina kühmul ja tukub lauluraamatu kohal . . .

Tasane kärbeste pirin aknaklaasil.

See oli ammu, ammu . . .

Sõda käis sõja jäljil üle maa . . . siin-sääl üksikud, harvad kergelt ehitet inimeste asulad . . . Kui vaikne võis siis olla . . . ja kui õudne! . . .

See oli siis, kui katk Saarte õue veeres, — kuulmatult, tasa pühapäevasel pärastlõunal, kui kõik tukkusid.

Oh, miks siis keegi ei ärganud?!

Ta oli rohekashall kui tolmunud teeäärne rohi.

Tal oli pikk tee käidud, sest inimeste eluasemed seisid kaugel üksteisest . . .

Kuid siiski, — üks pererahvast nägi, kui sile, rohekashall kera õue veeres.

Ka siis tukkus vanaema akna all lauluraamatu kohal ja tasa pirisesid kärbsed paja augus.

Ja vanaemale undus, nagu oleks Äio, kuri hävitaja ja halvaja, mööda koda kõndinud ja rüppest halli tolmu tööriistade pääle raputanud.

Vanaema vaarus püsti, et pojapoja hälli oma kehaga varjata, sel silmapilgul nägi ta läbi pajaaugu lahtisest väravast veerevat kera.

Ta tahtis hüüda, karjuda omastele, et nad põgeneksid, et nad laande peituksid . . . aga oh, ta ei jõudnud enam. Äio oli teda tarretusega halvanud.

Ja Aino näeb, kuidas vana-vanaema terve pere maa sisse kaevab, terve pere pääle väikese pojapoja . . .

Vana-vanaemakene, pidid sa siis kaua mööda heidutet peresid kerjama?

Sind peeti igal pool õnnetuse toojaks ja põlati sind, ja sa nägid igal pool õnnetuse lähenemist, — see and oli sulle veresse jäänud!

Oh vanaema!

Ja nüüd elavad su lapselapsed jälle Saartel, nagu ennemini, olgugi et endised tööriistad kõdunenud ja endised hooned maha varisenud!

Sa ise kandsid esimesi kive ja mulda uueks ehituseks.

Kuid rahva jutu järele lasub kahesugune saatus sest ajast Saarte rahval. Üks osa perekonna liikmeid saab õnnetut surma ja sureb vara, tööjõulisemas eas, teist osa ei taha surm, nad väsivad elades, neid näib surm unustanud olevat . . .

Armas hall vana-vanaemakene!

Hämmastunult kargas Aino püsti, vana-vanaema oli kurva muigega teda kutsunud.

Ta seisis kodus, eeskoja ukse varjus, luitunud must rätt pääs, hall ruuduline suurrätik õlul ja nikutas Aino poole . . .

Kiiresti hakkas ta pakkima. Jah, ta peab koju sõitma, rutemini koju, — mida ootab ta veel siin suures tolmuses, suitsunud linnas?!

Sel suvel tõi Aino enam elavust koju kui tavaliselt.

Ka kodukülas oli elavam.

Naabritalu perepoeg, vaikne, kohmakas Tartu üliõpilane, kes seltskonda kartis, oli oma sõbra, korporandi kaasa toonud.

Nad käisid kahekesi koolimajas, külanoorsooga laulmas, lõbutsemas ja näitemängude proovidel.

Kui Aino koju jõudis, oli pidustustel väike vaheaeg, sest naabrid olid lühikeseks ajaks linna sõitnud, kuid kooskäimised, kuigi vähemaarvulised, kestsid edasi.

Ja Aino jooksis meeleldi koolimaija.

Talle tegid hääd meelt maa noortemeeste lihtsameelsed, sõbralikud tönkamised ja neidude häbelik uudishimu.

Ka oli mugav õhtuti suures koolimaja aias murul tihedalt ühsteise juures istuda ja kurvameelseid-eietavaid laulusid kuulata.

Aino paistis siis enesele väikese kuueaastase plikana, keda ema süles unele suigutab ja sama korduvate lõpulausetega viit mitmes teisendis korutab.

Koduteel, läbi nõelpuu-metsa, ootasid neid tihti küla nooredmehed.

Nad peitsid endid võsastikku ja kui neiud peidukohtadeni jõudsid, hüppasid nad välja, et oma neidu tabada.

Ainol ja mõnel muul läks pea ikka korda kilkamistega ära põgeneda, võib olla sellepärast, et neil nii nobedad jalad, võib olla ka, et kedagi ei olnud, kes neid nii väga oleks ihaldanud tabada...

Kuigi Aino seda teadis, oli põgenemine ometi lõbus ja tee lõpul, kodu lähedal arvas ta veel

ähkivat puhkimist ja raskete sammude müdinat metsa varjus kuulvat ja ta kujutles, et tema tagaajaja küla-noormees ei olegi, vaid karune metshaldjas või kulmudeta, libe, ujumisnahksete sõrmede ja varvastega näkk.

Külm värin jooksis piki selga ja sellest oleks selg nagu tundlikumaks muutunud, selg oleks nagu näinud neid koletuid tagaajajaid.

Hingetult rebis ta siis ukse lahti, viskas ta oma taga paukudes kinni ja jooksis tahakambri, kus kogu pere laua ümber koos istus.

„Mis sul jälle on, Aino?“ küsis siis harilikult ema väsinud murtud häälel ja karjapoiss kõhistas tasa naerda, kuna ta pastlanööre punus.

Palju kogunes rahvast koolimaija laupäeva ja pühapäeva õhtutel.

Siis jäeti lauluharjutused ja näitemängu proovid kõrvale, — oli liig palju segajaid, võõraid, — ja mängiti, tantsiti, vaieldi ning lobiseti.

Aino ei püsinud iialgi kaua ühe salga juures.

Ta tantsis koolitoas, keerles ukse ees murul, jooksis aeda ja heidutas mõnda üksilduse järele ihaldavat paari, tuli jälle koolituppa, seltsis vanadele naistele, et nendega lehmade ja sigade talitamise ja talvise kanga lõpetamise üle kõnelda, või harutas tõsiselt ja tähtsalt vallavanema ja kirjutaja ümber kogunud peremeestega paksus piibusuitsu vingus päevasündmusi.

Vahel tuli Tooni meele ja nii elavalt, et vallatu rõõmus meel kadus ning raske valus igatsus teda seltskonnast eemale peietas.

Ta läks siis üksi koju, norus, pikka metsateed, haldjad ei hiilinud siis põõsastes ja näkk ei heidutanud teda.

Oli sume laupäeva õhtu.

Taevas oli ühtlane hall, puud kohisesid ainult ladvus ja rohi murul oli jahe ning värske, kuigi kastet ei langenud.

Aino tuli koolimaija hiljem kui muidu.

Ta oli kodus aidanud lambaid pesta, oli olnud üleni märg, oli tallesid mööda õue taga ajanud ja ikka veel märjalt kuiva põhku aidanud lammaste lauta kanda.

Ema oli teda tõrelnud ja viimaks tüdrukul käskinud Aino riideid vahetada.

Ta oli tüdrukute eest aeda jooksnud, ühe puu tagant teise taha, üle muru ja lillepõõsaste hüpanud, kuni nad ta kinni püüdsid.

Ta naeris nüüd veel endamisi, kuidas võis küll säärasel sumbunud õhtul end külmetada?

Nüüd oleks hää näkk olla ja vees puristada või paigal seista kui saagil purikas ja pärani silmil läbi selge vee jahedasse klaasisesse kaugusse vahtida.

Koolimajas tutvustas end Ainole üleaedse sõber:

„Jaan Oks, korporant."

Aino tundis võigast, kibedat maiku kurgus.

Jaan Oks'il oli kiskja suu, laia valgete hammaste reaga kui luuraval ilvesel ja kalgid silmad.

Aino ei tunnud end koolimajas enam hästi ja läks koju, — läbi pehme, sumeda õhtu, kus iga jalaastumine tasa kumises.

Pääle viimase laupäeva paha mulje ei olnud Aino paar nädalat koolimajas käinud.

Ta kartis tundmatut, tabamatut, nimetut hädaohtu ja püsis kodus.

Ta püüdis emale abiks olla, jooksis sohu mulluseid pohle ja kuremarju noppima või asutas ja asjatas õe lastega.

Õhtutel luges ta hirmu ja õuduse jutte ning kuuvalgeil öil konutas ta lahtisel aknal ning unistas Toonist, teistsugusest kui see, keda ta tundis . . .

Aino oli väsinud päevasest talitamisest, ta õõtsus hilju võrkkiiges ja soris esimest korda maal õperaamatut.

Päike oli veel kõrgel, kuid varjud olid juba pikad ning jahedad õhtueelsed hootaolised tuulepuhangud jooksid sahisedes põõsastes ja puie lehestikus.

Rütmiliselt kõlksus ja kiiksus pumba käsipuu, vist pumpas õde vett künadesse ja mollidesse kojutulevale karjale. Ka lõunapoolne liivaküngas oli juba maja varjus; tillukesed õe lapsed mängisid ikka veel pulistades künka otsas, nüüd kükitasid nad aga kui pardi munad laiema otsaga liiva sees, põlved lõua alla tõmmatud, — nii ulatus lühikene kleidike pingul kuni varvasteni ja natuke maad varvaste allagi.

Ka sead olid juba kodus. Suur musta kirja orikas oli jälle läbi kraaviäärse aiaaugu aeda tükkinud ja sõi tagumise toa akende all aplasti lillepeenardelt rohtu ja lilli, siin-sääl kiiresti mättaid üles visates, et rammusast mullast rasvaseid vaklu tabada; kõrvad olid tal kikis, silmad liikusid rahutult ja jalad ning saba olid jooksuvalmis.

Aino naeratas.

Sauna Ann hiilis rühkides aia tagant mööda ja ruttas mäele. Tema püüdis ikka söögi eel väheks abiks olla, et pärast julgust oleks kõhtu rahulikult täis süüa, — ja perenaistele oli ju ka kõige kibedam aeg karja kojutulekul.

Jälle naeratas Aino.

Järsku jäi pumba käsipuu pooles löögis vait, paar varest lendas kraaksudes üle majaharja, lapsed liivakünkal keerasid ühel ajal pääd õue poole ja

jooksid siis sibades künkalt alla . . . siga rabas esiti sügavamale aeda ja jooksis siis, nii et püstaed kolises, läbi augu kraavi.

Hermi jõudis esimesena võrkkiige juure, vaatas veel kord argselt tagasi ja sosistas:

„Aino-tädi, sulle tuli küla.“

Väiksem seisis vähe eemal käed koos ja vaatas esiti vanema õe suu pääle, näis rahuldet olevat ja vaatas siis ootavalt Aino otsa, et näha, mis muljet nende teade avaldanud.

Aino naeratas, kes võis talle külla tulla?

Tasa tõusis soe hoog pähe, silmadesse, — ehk sõitis Tooni maale!

Tal oli hää nii mõtelda, ta ei rutanud kuhugi, ta tõstis enne Hermi üles, keerutas teda oma ümber, siis — Liidi ja keerutas teda ka, siis tõstis nad mõlemad võrkkiike ja hakkas neid hällitama.

„Aino, tule mäele!“ hüüdis venivalt huigates tüdruk.

Aino tõstis lapsed läbematult kiigelt maha ja jooksis kiiresti maja poole.

Jälle naeratas ta: „Tooni on vististi tulnud!“

Nüüd paistis aia tee lõpmatu pikana ja mõne hüppega oli ta õuest toas.

Toas istusid teiste Andres ja korporant.

Kes muu võiski olla!

Aino jäi järsku tõsiseks, teretas ja istus vaikselt laua ääre.

Andres kohendas end vähe toolil: „Miks Teie enam koolimaija ei tule?“

„Ei olnud tahtmist!“ ütles Aino ja vahtis mõttes läbi tahmaste aknaruutude aeda: tõsi! —

musta kirja orikas oli jälle endisel kohal, — Aino naeratas.

Ta nõksatas, ta kuulis pehmet, sõbralikku häält peaaegu kõrva juures.

„Neiu Aino, kui meie teid tõsiselt palume raamatukogu hääks toimepandava pidu korraldusel kaasa aidata ja kui meie teile tõendame, et teie abi väga tarvilik on, kas Teie ka siis ei tule?"

Aino vaatas korporandi poole, — kui pehmelt see kalgi silmadega mees oskas vaadata. Ta tundis, et punastab, ja hakkas naerma.

„Võib olla, ma olen muutliku meelega ja võin teisel silmapilgul kergesti seda tahta, mida eelmisel ei tahtnud!"

Korporant jäi tõsiseks.

„Mulle meeldib tüse, talupojalik püsivus ja visadus enam," ütles ta, „aga ma arvan, neiu Aino teeb enesele ülekohut. Teid oodati kaua asjata koolimajas."

„Olete teie linnast?" küsis Aino vahele.

„Ei," ütles Oks venitades, „ma olen talulaps. Olen Võru poolt pärit. Sel suvel on mul Tartus palju toimetusi, sellepärast asusin siia linna lähedale sõbra juure. Mulle on suvine linnas elamine piinaks."

„Kuidas olete siis korporatsiooni eksinud?" küsis Aino huuli torru säädes, „need üliõpilasühingud püsivad ju pääasjalikult linnalaste ja nende järeljooksikute edvistamistel."

Oks tõmbas sügava voldi silmade vahele.

„Teie eksite, neiu! Laiadesse üliõpilaste ühendustesse valgub kõiki kokku. Sinna võetakse vastu vähese valikuga. Korporatsioon võib end aga

väikese intiimse ringkonnaga piirata, kus kõiki muresid ja rõõmusid avameelselt jagatakse.

Ja kui korporatsioonidel üldse paha kuulsus on, ei tähenda veel, et niisuguseid luua ei võiks, mis tuttavaks saanud varjukülgedest vabad oleksid."

Aino vaikis.

Teda ei huvitanud korporatsiooni küsimus, teda imestas enam see tarve intimiteedi järele, mida sõprade ühingust leida arvati. Ta ütles, et ta täna koolimaija minna ei saa, kuid lähema kokkutuleku päeval lubas ta tulla.

Järgmisel kesknädalal oli Ainol raske oma lubamist täita. Ta oleks parema meelega valge peni, Suliga, mööda metsaalust jooksnud, sinimäelt mantlisse mässitult alla veerenud või koguni väikeste rumalate pardipoegadega oja kaldal oma saladusest lobisenud . . .

Ta sai täna Toonilt kirja.

Kiri oli armas ja tõsine, säärane nagu Tooni ennem harva oli kirjutanud.

Ta päris Aino elu-olu ja meeleolu järele ning kogu kirjas tundus nõrka igatsushõngu.

Õhtu eel riietus Aino siiski ja läks koolimaija.

Talle tuli Oks aiaväravas vastu.

Usaldavalt võttis ta Ainol käest kinni ja ütles soojalt:

„Mul on hää meel, et tulite. Ma kartsin kogu aeg, et Teie tulemata jätate."

„Miks?" küsis Aino segaselt üles vaadates.

„Teil olid nii valusad hajameelsed silmad!" ütles Oks pikka ja tõsiselt.

Aino tundis sooja sõprustunnet sigivat selle kalgi silmadega mehe vastu. Oleks nagu hää, hoolitsev vend olnud, kes sind lennul mõistab, sest et tal väikese õe vastu ikka palju huvi on olnud.

Aino mõtles: „Miks meeldib mulle Tooni, keda minu kurbmeel vähe seob ja kellele mu igatsused arusaamatud?

Ta on ju hää mu vastu, aga ta otsib naist, kes oleks vaimurikas, õrn ja naiselik, kerge ja sale...

Tooni vaatab igale naisele sügavalt silmi ja Aino lähedal on ta senini püsinud, sest et ta veel noid silmi taotanud ei ole, milliste järele ta igatseb. . .

Ta on täis nooruse usku ning elurõõmu ja loodab, et ta kord igatsetu leiab.

Ja Ainole? Ons Tooni see oodetu?! . . .

Kui hää on Oks! Jaan Oks!

Ta on tõsine, tüse ja temast hingab küntud nurmede pakitsevat omast lõhna.

Tema juures oleks tunne, kui talvel tuisuga soojas toas või kui hirmunud lapsel ema varjava põlle all. On tunne, nagu võiks ta oma naist kergelt läbi elu kanda, vaikse, selge, sündmusvaese . . . nagu Ellu-tädi metsanurgas oma unustet elu elab üksi, muretult, pühapäiselt. . ."

Ta tundis, et ta Toonile mõnda Oks'i omadustest oleks soovinud ja siiski Oks'i ka teistsugusena näha tahtis.

Oks oleks pidanud nagu lahtisema, heledama, võib olla rõõmsama südame ja päägа olema, ta ei teadnud õieti, aga Oks oleks pidanud veidi Tooni olema. . .

Jaanipäeval oli väiksema seltskonnaga väljasõit Vooremäele kavatsetud.

Aino ei olnud veel kindlasti lubanud kaasa minna.

Ta oli rahutu ja erutet, otsis üksildust ja ootas midagi.

Jaanipäeva laupäeval tõusis ta juba päikese tõusu ajal, jooksis aia taha heinamaale, istus maharaiutud kase kännule ja vahtis kaugele.

Vist oli jänes hiljuti aias käinud, — põiki üle heinamaa läksid metsa poole kitsad väikesed jäljed, kastest pühitud rohututid, üle märja, aurava välja.

Vaikne oli ümberringi.

Kaugel möögis üksik lehm või haugatas koer.

Teisel pool oja, karjamõisa heinamaal, kerkis kogu, siis teine, kolmas, neljas . . . vikatitega, ja hakkas poolunine, väsinud, mahalõigatud rohu sahin, mida elustas vahete-vahel huikav luisutamine.

Niitjate hulgas oli väike, lonkav plika. Ta astus kõige taga, pää norus, rätik sügavalt üle silmade laskunud ja kuub madalamalt üles pistetud kui teistel niitjatel naistel.

Aino pööras ikka jälle pää tema poole, et vaadata, kas ta ka teistele järele jõuab ja kas ta luisateski pääd ei tõsta.

Tal ei ole kindlasti isa, ja ema on kodus haige, .. mõtles Aino, ja väiksemad õed ning vennad on kas karjas või talitavad kodus ema ja tillukest põrsast toa kõrval pahas.

Tal on häbi, et ta nii väike on ja teiste taga peab kõndima, sest et ta eespool niites teiste jalgu jääks, ja nii vaene on ta, et tal särkigi ei ole, sel-

lepärast peab ta kuube madalal hoidma, kuigi äär märjaks saab ja valusalt sääri hõõrub.

Ja ta harrastab kindlasti eesniitjat.

Ta peatub ikka ja laseb pää veel sügavamale, kui see luiskab, niitjatega naljatab või teise kaare juure läheb.

Vaene väike!

Miks mõtled sa selle pääle, kellel nii palju valimisvõimalusi ja kes sulle paremal juhtumisel ainult kaastundmust võiks anda?

Ta ehk oli sinu vastu parem, sest et sa nii väike ja kurb oled, kuid sellepärast ei mõtlegi ta kosida neidu, kes lonkab ja kel särkigi seljas ei ole. . .

Aino tundis tuska, protesti millegi ammu tuntu vastu. Ta tõusis üles, viskas pää selga ja otsustas Vooremäele jaaniõhtut pühitsema minna.

Tal oli valus ja ühtlasi alandavalt haavav niitjate poole vaadata, ta läks aeglaselt, mõttes maja poole.

Kõik olid juba vankritel ja esimesed hobused pöörasid maanteele, kui Aino jalgrattasõitjat nägi lähenevat.

Ta tuksatas, kuid tõmbas ohjad pingule ja sõitis väravast välja.

Tooni peatus.

„Kui hääl ajal ma tulin!“ hüüdis ta rõõmsalt, „ühinen kutsumatult.“

Peatuti, juhatati tee ära ja sõideti minema.

Tooni tahtis süüa ja end tee tolmust ning higist puhastada. Jalgrattaga jõuab ta hobustele pea järele.

Ainol oli tahtmine koju jääda, võib olla üldse mitte Vooremäele minna, kuid ta nikutas Tooni poole pääga ja sõitis teistega kaasa. Õele hüüdis ta, et see külalise eest hoolitseks.

Ilm oli kuiv ja soe. Kuut hobust saatis paks liikumatu tolmupilv.

Tolmu pärast oleks parem olnud lahus sõita, siiski sõideti hunikus, sest et nii hoopis lõbusam oli.

Tolmu pärast püüdis ka igaüks eelmisest ette sõita, ja laiemal teel aeti üksteise võidu hobuseid.

Kitsal metsateel pilluti lillesid, oksi, puuhabet, käekotte ja kübaraid ühest vankrist teise.

Naerdi ja lobiseti palju, olgugi et sääljuures palju tolmu alla neelati.

Peatuskohaks oli Aru talu Vooremäe jalal.

Mehed võtsid hobused lahti ja viisid varjule, ja sõidust tüdinud rong liikus vaipade, korvide ning Aru aiast murtud lilledega mäele.

Tooni jõudis alles Arul järele.

Mäkke minekul ei olnud enam nii lõbus kui sõidu algul.

Enamjagu oli väsinud tolmust ning päikesest ja pakke oli ka palju kaasa võetud.

Lai ülesviiv tee oli lage ja vaheldusvaene; koltumalöönud kanarpiku väljad, tuhmlillad kobarad rohelises ja kõrbenud maa kuivade noorte nõelpuukasudega — kui tihe okastraadist võrk peenikestel kepikestel.

Üksik mänd seisis poolenisti õhtupäikese tules ja kaugemal pahemal ning paremal pool algas võsastik, mis aegamööda vana metsa üle läks.

Aino tundis väsinud nukrust, oli nagu kõnniksid nad algses mahajäetud maastikus, kuhu salk juhtumisotsijaid ära eksinud.

Sellest mõttest sai meeleolu põnevaks, meeled peenenesid; ta püüdis puhmaste tihniku varjulist

elu silmata ja üksikud arad krõbinad, mida kõrv arvas tabavat, lülistusid põgenevate, peituvate mets-olevuste tagasihoitud liigutuste hinguseks.

Aino tundis, kuidas soe jooksmishoog teda üleni valdas, ta tundis kui tasast nirisevat naeru jalus ning pihas ja kergete hüpetega jooksis ta piki põõsaid, vahtis nende alla ja sisse, painutas oksad laiali ja peitis näo jahedasse põõsaste südamesse.

Talle paistis, nagu heidutaks ta midagi põõsastest välja, mis heljus ja libises ees, kättesaamatu midagi! . .

Ta hõljub varjuna ühest põõsast teise, variseb õietolmuna ja seemnetuhana rohtu ja tõuseb valkjasroosa uduna, vaevalt märgatava pilvepudemena puie okstesse . . .

Aino vaatas ümber. Joostes oli ta mäe harjale jõudnud.

Siin kasvasid kõrged, siledad puud, päike kuldas veel tumerohelisi latvu, ja pikad, kitsad sihid jooksid mäest alla ning üles ja kadusid saladuslikku hämarusse . . .

Aino vaatas lõunasse ja naeratas. Tal on tunne, nagu oleks ta Nõia-Kadri köögis ristipäeval ja vahiks üle lee kumardades suurde rohelise põhjaga katlasse.

Pool maastikku on valgustet ja pühapäine, päikest ei ole näha, aga valgus tuleb varjatud pilverünka ääre alt — teine pool on tume ja õudne — „nii kujuneb ka tuleva-aastane elu neis taludes," sosistab Nõia-Kadri.

„Vaata sääl valges talus, sammaldanud katusega ja suure laudaga, sääl surevad isa ja ema

üksteise järele, ja väikesed vaesed lapsed pillutakse kui tsirgu-pojad laiali mööda kaugeid sugulasi".

Ja Aino näeb tõesti, kuidas tagatoas virgalt kahte surnurüüd koetakse ja lastele paksude taldadega pastlaid ning halle pääkatteid õmmeldakse.

Ta pöörab pää ära.

„Vaata sääl seda vesiveskit, mahavarisenud telliskivi nurgaga," lausub Kadri saladuslikult edasi, „sääl lööb pikne sisse ja halvatub ainuke poeg, viieteistkümne-aastane Andres, ta ei saa enam õppida, ei kalu õngitseda ja isale ei saa ta ka enam toeks olla!... Ja näed sa sääl seda metsatalu ... sääl matab sügisene torm ema puu alla".

Siis ütleb Aino trotslikult ja trambib jalgega jonnakalt vastu maad: „Kadri, vana Kadri — ae, ma ei taha enam varju vahtida! Ütle, mis sünnib sääl, tagapool, säälpool tumedat murepiiri?"

Kadri kõhistab kihvtiselt:

„Mis sa sinna vahid, kulla laps? Saarte rahvas on ikka varjus kõndinud, nende silmad on valgustuhmiks jäänud, nad ei oska enam rõõmu näha. Sellepärast ära vahigi sinnapoole, Aino-laps!"

Ja rohelise katla põhi läheb tuhmiks, vari suureneb ning suureneb. Hele viir vaibub kitsamaks ja õhemaks; paistavad veel katuseharjad, puie ladvad ja mõni ripakil poollagunud kaevukook, viimaks katab paks udu kogu maastikku...

„Mängime ‚kassi ja hiirt‘,“ hüüdis Ella.

„Mängime: ‚Aadamal oli seitse poega‘!“

„Ei, jookseme ‚viimast paari‘ või mängime ‚pimesikku‘!“

Mängiti „pimesikku“ ja joosti „viimast paari“. Oli veel liig vara, et jaanituld teha. Inimesed olid veel saunas tööhigi ja väsimust maha vihtlemas.

Aino sattus tihti Tooniga paari. Tooni oli osav jooksja, ta ajas teda visalt taga ja püüdis alatasa mõne ootamatu käänaku või kiire jooksusihi muutmisega kinni.

Olid erutavad kerged käte haaramised ja põgusad juuste või õlge puudutused.

Soojad elevuslained mõõndusid ja kadusid, süda tuksus kiiremini ja juuksed ning meel päästusid lahtisemaks.

Aino mõtles Nõia-Kadri pääle ja tahtis talle näkku naerda. — „Meie, Saartel, ei olegi alati murelikud! Ka meile naeratab vahel viirastuslik sädelus, Kadri, vana Kadri ae!“

Mängud jäid pooleli. Kogu seltskond hargus üksikuteks rühmadeks, kes metsa laiali jooksid hagu kokku kandma, kes rakette korvidest välja otsima ja tuleaset valmistama.

Oks astus põiki üle muru Tooni juure ja tutvustas end.

Ta laskis pahema käe sirgelt alla rippuda ja paremat hoidis ta kuue nööbistuse vahel.

Tema olek oli puine, silmad kalgid ja ähvardavad.

„Kas Teile ei paistnud, austet herra, et Teie pääletikkuv olite viimasel mängul?“ ütles Oks ettepoole kumardades ja sõna „pääletikkuv“ rõhutades.

Tooni vaatas imestanult vastasseisja näkku, ta tundis haavavat hääles ning ilmes ja nõrk verehoog tõusis talle pähe. Ta suumusklid tõmbusid pingule, et korporanti vaenuliselt eemale tõrjuda, sel silmapilgul astus Aino nende juure.

Vähe märgatava tagasinõksatusega lahtus Oksi keskendet olek.

Tooni huultele ilmus salvav muige ja ta hüüdis Ainole:

„Teil on vöö vahel imeilus tulipunane moon, Aino.

Meie avaldasime praegu mõlemad soovi seda mooni teilt paluda!“

Aino näppis mõttes mooni. Ta ei tahtnud sel silmapilgul midagi otsustada, oli nii hää ebamääraste võimaluste kujutelmis viibida, vabalt, köitmatult.

Ta võttis aeglaselt mooni vöö vahelt ja poetas ja näppis lehti murule, kuni paljas vars kätte jäi.

Siis tõstis ta pää ja viskas varre maha.

„Ei“, ütles ta poolkurvalt, „ma ei kingi moone, neil on salalik uimastav lõhn ja nad on mürgised“.

Vari vajus Tooni näole. Ta laskis silmalaud alla ja läks oma ette tasa vilistades eemale.

Hall hämarus mäeharjal tihenes niiskeks pimeduseks mäenõlvakul puude varjus.

Üksik jaaniussike siretas kui roheline langenud täht rohus ja siin-sääl helkis saladuslik-vorsvoriliselt pehkinud puukänd.

Aino oli erutet ja kurb. Oks jutustas vahetpidamata sunnitud rahuga ja kaugelt kostis häälte kõmin ning järsku puhkenud ja kustunud naeru kaja.

Aino kuulatas kauget kõminat kasvava põnevusega.

Oksi jutustus ei omanud tema meeltes vormi ega mõtet.

Järsku peatus ta ja ütles tasase värinaga:

„Kui õudne siin on!“ Keeras ümber ja hakkas kiiresti mäeharja poole minema. Kuub segas teda, ta tõstis parema käega kuube ja kiirendas sammu.

Ta komistas puujuurte ja kivide üle, ta kuulis Oksi hingamist selja taga, ja tema ärevus kasvas iga südamelöögiga.

Ta kõndimine muutus hüppeliseks, viimaks hakkas ta jooksma.

Oks oli kaugele maha jäänud, Aino hingas vabamalt, tõstis mõlema käega kahelt poolt kuue ja jooksis kergelt ja rõõmsalt mäkke.

Karjatades ja hirmunult jooksid paarid tuleaseme juure, kui tumedat jooksvat kogu põõsaste hämarusest nägid lahti harguvat.

„Mis teil on, Aino?“ küsis Tooni ja vaatles teda uurivalt.

„Mul hakkas metsas hirm, sääl oli nii õudne ja ma jooksin ära!“ ütles Aino jooksust lõõtsutades.

Ta istus tuleaseme taha varju ja vahtis kaugele.

Paks udu kattis ikka veel maastikku mäejalal. Jaanituled olid põlema süüdatud. Nad hõljusid kui suured tuule käes painduvad tulised õied piimase, ääretu järve pinnal ja heitsid virvendavaid helke ümbritsevasse uttu.

Mõni neist tumenes ja kuivas väiksemaks, heitis tuhme sambaid õhku, kuid hakkas varsti jälle heledalt põlema, nagu oleks lainetus teda silmapilguks matnud.

Pää kohal vehklesid ning sähvisid raketid, ja ümber tule mängiti ringmänge.

Aino meel oli väsinud ja äraräägimata kurb ja hell. See suur udumeri, mis teda ümbritses, oli nii hääletu ja saladuslik ning kättesaamatult kaugel, piimase sügavuse kohal, hõljusid ja meelitasid tulised jaaniõied . . .

Oks oli pääle jaani järsku, jumalagajätmata ära sõitnud ja ka Tooni ei olnud Vooremäelt enam Saartele tulnud.

Aino tundis leinalist sügise lähenemist.

Tihe roostevihm tibatas nädalate kaupa, kokkuvajunud viljahakid nurmedel, maas mädanev hiline hädal ja kuivematel päevadel tüdinud mullased küürus kogud kartuliväljal äratasid troostitut äripäeva meeleolu.

Ta valmistas mõnda aega juba ärasõitu, kuid seekord ei jõudnud ema kuidagi pesu ja riiete kordasäädmisega valmis.

Udusel, luitunud hommikul istus ta tüdinult akna all ja vahtis õue.

Tuule puhangud tõstsid kana suled harja ja suvised põrsad rühkisid pahta, et pärast söömist jälle põhku pugeda.

Karjapoiss talitas veel lauda ümber läbimärg ja sopane, kuna vettinud porised pastlad ning jalarätid alt lahtipäästunult nööride küljes jalge järele lohistusid.

Uks käis kiiksudes, niisket jahedust sisse heites, ja ema tuli pehmelt astudes tahatuppa.

Ta riputas niiske suurräti ahju ääre kuivama, istus ahjukappi, tõmbas väikese järje jalge alla ja kutsus Aino oma juure.

„Aino, ma tahtsin sinuga kõnelda. Istu siiapoole, nii et ma su nägu näen!“

Ta värisev murtud hääl oli väsinum kui muidu.

„Aino-laps“, ütles ta hingitseval poolhäälel, „ära sõida seekord linna. Mul on pahad ended. Sulle võib sääl kaugel õnnetus juhtuda ja kedagi omast ei ole lähedal.“

Aino raputas uskmatult pääd.

„Mis võiks mulle juhtuda!"

Ema päästis värisevate näppudega räti.

„Sa näed, mul on sinu pärast hirm. Ma ei ole juba mitu ööd silma kinni saanud."

„Ema, mis võiks mulle juhtuda?" ütles Aino imestanult, „kui sa ettemääramist usud, siis ei pääse ma kuhugi õnnetuse eest."

Ema sõrmed värisesid tasa. Ta võttis Aino tooli seljatoest kinni ja näis kuulatavat.

Siis algas ta rahulikumalt:

„Aino, sa tead, räägitakse, et meie suguvõsa pääl raske saatus lasub.

Ma olin noor kui ma Saartele tulin ja elurõõmus olin ma tol ajal.

Mind hoiatati, et ma siin naermise unustan ja enneaegu halliks lähen, — ma naersin ainult.

Ja nüüd olen ma murtud ja enneaegu hall.

Sinu isa suri kõige paremas eas, kui lapsed alles väikesed olid. Ta kukkus lao päält läbi varvade alla ja oli juba surnud, kui meie juure jõudsime.

Mulle tuletati hoiatusi meele. Kuid kellel ei juhtu õnnetust, ja ma naersin läbi pisarate ja leina, — mul oli ju hulk lapsi. Tervelt üheksa oli neid.

Kui esimene minu lastest suri, kah õnnetult — tema uppus hobust ujutades, — ei uskunud ma veel, kuid ma läksin tõsiseks ja ei naernud enam. Juhan oli vanem poeg. Ta oli nii isa moodi ja oli ainuke tugi majapidamises.

Kuid juba järgmise aegu tuli mulle hirm külla. Ta oli kui luupainaja, mis öösel pimedas kurnab ja päeva häbeneb end näidata."

Ema peatus. Aino hakkas ema ümbert kinni, et teda jutustamast takistada. Oo . . . ta teadis küllalt hästi seda kurba lugu ja mis pere sellest arvas.

Kuid ema päästis end lahti ja jätkas:

„Kui ma mööda maja kõndisin ja talitasin, arvasin vahel oigamist kuulvat ja jooksin surmahirmus välja. Iga tala paistis allakukkumisel olevat ja iga kivi varitses minu lapsi.

Terve elutu ja elav loodus paistis minu laste vastu salavandes ühine olevat.

. . . Ja tuimalt matsin ma üksteise järele veel neli last.

Nüüd on mul üheksast lapsest veel kolm järel.

Ja kui ma surmatunnilgi neil juures olla saaksin! Kui ma neile viimast korda võiksin silma vaadata!

Neil on kõigil silmad pärani, imestus ja etteheide vaates. . .“

Ta kohendas rätti ja näis mõtlevat.

„Ainokene, ära mine nüüd kaugele. Mul on sinu pärast hirm, sul on haige süda ja kergemeelne jalg. Ma tunnen, et sind hädaoht varitseb.“

Et ema rahustada, pidi Aino esimeseks õpepoolaastaks koju jääma.

Aino ei tunnud enam hääd meelt õues talitada ja virtsane karjaaed, mille põhja õled ja sambla mättad kuivatada ei suutnud, oli talle vastumeelt.

Ta käis Suliga tihedalt vihmamantlisse mähituna metsas ja Valgjõel, hulkus piki halle kõrtes nurmi ja hüppas Verisoos mättalt mättale.

Õhtuti käis ta postil.

Istus kirjutaja toas ja kuulas arga tüdrukute ja poolealiste juttu.

Kui vara post ka ei tulnud, enne pimedat ei saanud ta kunagi koju.

Ta oli teel paar korda ära eksinud ja korra koguni järve ääre rappa sattunud.

Suli haukus siis kurjalt ja vihaselt ning rebis Ainot seni mantlist, kui ta kõvema pinna leidis ja julgemalt sammuma hakkas. Suli kadus siis pea pimedasse ja Aino jäi seisma, et kuulatada, kuhu poole ta jooksis.

Vahel hüüdis ta Sulit tasa ja argselt, et mitte öölinde heidutada. Suli tuli siis suure ajuga, keerles natuke aega tema ümber ja peksis teda sabaga, toppis oma nina mantlisse, hüppas paar korda tema najale ja kadus jälle pimedusse.

Kui meeleolu liig raskeks läks, sõidutas teda noorem vend Oskar linna.

See oli laia tõsise näoga poiss ja sülitas vanamehe moodi läbi hammaste.

Ta oli liigutustes aeglane ja rääkimises sõnakehv. Seda hoolsam ja tüdimatum oli ta põldudel ja hobuste juures.

Linnas kõndis ta kortsus kulmul vaenuliselt oma ümber vahtides ja tõttas väga kojusõiduga.

Ta ei tahtnud kunagi ööseks linna jääda ja Aino ei julenud ema pärast ka mitte teda lasta üksi koju sõita.

Pühitud tänavail, kus vastutulijatel poristraskeid jalgu järel vedada ei olnud, tundis Aino end rahulisema ja rõõmsamana.

Ta peatus tädi pool.

Oks oli tihti sääl ja esimesel kokkusaamisel oli ta midagi oma järsu ärasõidu vabanduseks ütelnud.

Ta imestas, kuid näis rahuldet olevat, kui kuulis, et Aino Peterburi ei sõida.

Tema arvates oli naisele kõrgem haridus üleliigne ja perekonna õnnele hädaohtlik.

Ta oli veel tõsisem kui suvel ja avaldas selgemalt ja kindlamalt huvi Aino vastu.

Iga säärase linnasõidu järele tundis Aino, et Oks talle veel natuke lähemale oli osanud tulla.

Ta oli Oksile tema sõpruse eest tänulik, ta tundis end mahajäetuna ja üksikuna ning ootas peidetud igatsusega ning kestva sügavale varjatud lootusega Toonilt kirja.

Mida sügisemaks ilm läks, seda sügisemaks muutus Aino meeleolu.

Ta igatses Peterburi.

Ta lamas mantlisse mähitult maja taga suurel õlehunikul ja mõtles kursuste, kitsa kuuendakordse toa ja Tooni pääle.

Tundis Tooni igatsust tema järele?

Miks ta ei kirjuta? . . .

On perenaine Aino toa ära annud, või ootab ta veel tema tulekut?

Tooni oli Aino kirja pääle lühidalt ja kuivalt vastanud. Nii lühidalt ja kuivalt, et Aino ka enam ei kirjutanud.

Suli sahistas õlgedes ja Aino vaatas väsinult sinnapoole.

Talle näis, et Suligi temast siin maal tüdinud on. Kõik on siin temast tüdinud. Ta on ju suvilind, kes sügisel peab kaugele rändama.

Miks hoiab teda ema siin, kus ta kahvatuks ja kurvaks jääb, sest et ta siin sügisel võõras on ja kõik temast tüdinud on. Isegi varesed ja hakid näisid igakord kui ta linna sõitis arvavat, et ta enam tagasi ei tule ja Suli oli ikka vankrisse hüpanud, et vaadata, kas ta suurte korvide ja reisikastidega sõidab ja pettunult tema ümber lipitsenud.

Ta peitis näo õlgedesse ja ohkas.

Ta oli tahtnud kodus õppida, et mitte poolt aastat kaotada, kuid ta ei kärsinud raamatuidki välja pakkida.

Kõik seisis veel nii reisivalmis, nagu kuu aja eest.

Ta ohkas jälle.

Ka Oks hakkas teda tüütama oma pedantsu-

sega. Talle tuli Anne-Mari meele ja ta raputas pääd, nagu peletaks ta midagi tüütut, kutsumatut eemale.

Ta tõusis üles, kutsus Suli ja läks aeglaselt maja poole, et end postile minemiseks valmis sääda.

Sügisene madal päike oli juba looja läinud.

Toas istus ema ahjukapis.

Ta tõstis pää, vaatas tuhmilt Aino poole, siis kutsus ta teda käeliigutusega enese juure.

Kaua istusid nad vaikides üksteise kõrval.

Viimaks ütles ema:

„Aino, sõida pääle, kui sa tahad!“

Aino keeras end järsu nõksatusega ümber, ta nägu läks rõõmsaks.

Ema nägu tõmbus veel enam kortsu, suu ümber tuksatas, siis ütles ta:

„Ma ei arvanud, et sul kodus nii raske on. Sa ootad kirju ja oled haige, kui neid ei tule, ja mina olen sinuga ühes haige.

Kuid see ei ole veel kõige halvem.

Sul on õigus, kui ma ettemääramisse usun, siis ei päästa sind keegi õnnetusest.“

Ta vaikis vähe ja liigutas end rahutult ahjukapis.

„Ka siin varitsevad sind hädaohud. . . Ehk on sul väljas kaugel rõõmsam. . . Sa ära pahanda, et ma sust nii mõtlen, ma olen vana ja nõrk, ja ma ei jõua palju enam vastu panna.“

Ta vaikis jälle.

„Kui sa vallamajasse pimedani jääd, kui post hiljaks on jäänud ja nüüd hilisel sügisel, kus teed põhjatud ning porised on, jääb ta ikka hiljaks, siis tulevad mul sinu kohta kõige raskemad mõtted.

Siis olen ma sind värisedes väljas maanteel ootamas käinud.

Sääl istun ma siis suurel põllukivil ja kuulan liikumatult kaugusse.

Ma kuulen, kuidas külarahvas kaugelt mööda läheb, hirmu aetult, nad arvavad, et Saarte vanaema kellelegi järele on tulnud.

Ma sosistan siis tasa oma ette palveid. Ja ma palun siis, et see, kellelt sa kirja ootad, sulle hää kirja kirjutaks, enne kui sind haarab hädaoht. Ainokene, sõida pääle!"

Ema vaikis.

Õues talitas õde ja rehe alla kuuldi Oskari sisse sõitvat, ta oli veskilt tagasi tulnud ja päästis hobust lahti.

„Ehk sa oled sõtsel ja ma näen, kuidas sa koduteel eksinult mööda Verisoo hõljuvaid kühmi komistad ja must soosilm su sügavasse imeb, kust sind keegi ei leia. . ."

Ema vajus ettepoole kumargile ja lõdises tasa.

Aino tõusis üles ja surus ta pää oma rinna vastu.

„Ema, sa kardad ilmaaegu! minuga ei juhtu midagi!"

Ema raputas pääd.

„Aino, sõida pääle. Sa naerad muidugi, ma olen vana ja ei tea, mis ohud sind linnas võivad varitseda. . . Aga kui sulle linnas kõrge kivimaja pääle langeb ja sind rusude alla matab, kui sind tormiga katusekivi tabab või isesõitja sust üle kihutab, kui sind ka kade käsi teise pähe surmab, sul on kergem surra järsku ja ruttu, hiljutise rõõmu vaiksed mõtted meeles. . .

Vaata, ma olen vana ja ma peaksin teadma, et selle vastu, mis tulema peab, mingit kaitset ja selle eest kuhugi paetust ei ole, ja ometi tahaksin ma oma vaevatud kortsus käsi välja sirutada ja oma väeti jõuga paratamatut oma laste pääde kohalt kõrvale pöörda."

Peterburi oli külm, porine ja vaenuline, kui Aino kohale jõudis.

Perenaine võttis teda haigutades ja uniselt vastu. Ta oli juba tahtnud tuba ära anda, kui Ainolt telegramm oli tulnud, ja tuba ei olnud ta ka veel kütnud, ta ei võinud arvata, et Aino nii kähku pärale jõuab.

Kursustel olid õpetööd täies hoos ja üliõpilaste seltsis harilik sügisene elevus.

Toomit oli ta möödaminnes kohanud, oli üle tema näo kerget valusat varju näinud libisevat, — ja oli lepitet kõige tusaga, mis hiline Peterburi sõit talle sünnitanud.

Ta istus kahekordse usinusega oma botaaniliste tööde taga, püüdis kaotet aega pikema õpipäeva ja intensiivsema tööga tasa teha ja kandis südames kerget lepitet igatsust, segatud ebamääraste ootustega.

Oks kirjutas korrapäraselt Tartust igal nädalal kirja.

Tema toon oli korrekt ja intiim, veidi pääletükkiv ja kategooriline.

Ta näis tusane olevat, et Aino siiski ülikooli oli sõitnud.

Koju tahtis Aino nüüd ka korrapäraselt iga nädal kirjutada, et ema asjata karta ei tarvitseks.

Ta oli rahul ja rõõmus, julge südamega ja töövärske.

Oli kõneõhtu üliõpilaste seltsis.

Õhk oli sumbunud, lambid põlesid tuhmilt, ning kaks väikest tuba oli puupüsti üliõpilasi ja naisõpilasi täis.

Suitsetamiskeelust hoolimata mähkis päid sinihall suitsuvina.

Vaidluste aegu jagunes koosolek nagu ikka kahte päärühma: Sotsialistliku ilmavaatega ja anarhistlik-individualistlik-kirjanduslikku.

Tooni võttis vaidlustest tavalise ägeduse ja tõsidusega osa.

Teravalt vormuleeritud mõtted, lõikavad võrdlused ja salvav pilge hoidis meeli ärevil ja erutas kuulajais ka ägedust, peaaegu fanatismi.

Aino tundis, et ta Tooniga nõus oli veel enne kui see rääkima hakkas, mingi sisemise kontakti tõttu, — ta oleks nagu oma mõtteid kõlamas kuulnud ja eneses uinuvaid vormituid teadmisi üksteise järele selgetes raidkujudes näinud endast lahti harguvat.

Ta jäi tuksuva südamega ja kõrgendet rahulduselevuses oma nurka istuma, kui kõned juba lõppenud olid ja kuulajad veel vaieldes ning elavalt mõtteid vahetades teistesse tubadesse laiali valgusid.

Ta sules silmad ja mõtles, kui hää oli aegajalt oma elamustele ja kogemustele joon alla tõmmata ja kirjust üksikjuhuste päält näha sidetust massist eraldada püsivat, kandvat tegurit.

„Aino, kas teie ühislugemisõhtuid ja ühisjalutuskäike uuesti alata ei soovi?“ küsis Tooni ja istus Aino vastu laiale köögipingile.

Aino lõi silmad lahti ja naeratas.

„Ma arvasin, et Teie neist tüdinud olete, sellepärast ei tihanüd ma ettepanekut teha."

Tooni naeratas pehmelt ja valusalt ja silitas Aino käsi.

„Sa oled mulle armsam kui ma arvasin," ütles ta tasa üle Aino kumardades. Sellesama naeratusega silmis tõusis ta üles ja läks aeglaselt teiste juure.

Aino ei suutnud enam seltsi jääda.

Ta ei teadnud, mis temaga sündis. Oli nagu kevadine jääkohin, mis kaldaäärsed asulad hävitab, või kui sügisene tormi-iil, mis üle lageda maa vihisedes lendab ja viimseid koltunud lehti üle väljade keerutab.

Ka nüüd kõndis Aino oma ette unistades ja ka nüüd hingas kogu ümbrus tema meeleoludest. Kuid need meeleolud olid hoopis teisemad kui mullu talvel.

Siis ootas ta . . . oli täidetud lootusest ja lubaduste värinast.

Nüüd puudus tema meeleoludes liikumine ja siht, saamine ja lubamine.

Oli kestev, püsiv joobumine, segatud alateadvusliku argse hirmuga, et see tunne järsku võiks kaduda.

Talle paistis, nagu lamaks ta kargel suvehommikul rohelises, mahlases rohus. Kauged kirikukellad kumisevad pikkade vaheaegade järele ja õhk imeb endasse viimseid värinaid vaikse õndsuse tundega. Lõoke lõõritab pää kohal ja päike, mis läbi loorpilvede paistab, on pehme ja paitav.

Ühtki kiirgavat plekki, ühtki lõikavat heli, on ühtlane pühapäise vaikuse virvendus . . .

Süda avaneb ja laieneb, on tunne, nagu võiks ta kogu ümbrust endasse mahutada: rohelisi mättaid, looklevaid pehmeid teekesi, lõhnavat aasa, pilvealust lõokest, ühtlast pehmet valgust ja kauget metalli kuminat.

Ehk paistab talle, nagu pikutaks ta seliti paadis ääretuil vetel.

Ei ole sihti ega eesmärki.

On ainult tasane loksutamine vastu paadi külgi, paitav, pehme lõunatuule hellastamine juuste, pää ja kaela ümber.

Sinine, selge taevas ja müstiline saladustiine vaikus . . .

Kuuldub aina hinge vaikset helinat, nagu väikeste hõbekuljuste tasast tinisemist või kardtiivuliste kihude surmumist päikese loodel . . .

On kui poolunes hõljumine harvade põõsaste ja puudega pargis kuupaistesel ööl.

Kuu rohekas valgus annab rohule ja põõsastele muinasjutulise metallilise läike, mustad harvad varjud haigutavad kui põhjatud, pimedad kuristikud, ja üle valgete kivide siretab hõbedaselt allik ja lobiseb ning suliseb ääretust, lõpmatust nõidustiinest joobumisest . . .

Verivaene on Peterburi kevad tuhmide, sumedate päevade ja valgete öödega.

Linn on kui niiskeisse, auravaisse kangaisse mähitud, mis liikumist väsitab ja meeled haigeks teeb.

Sammude kõmin ja hääle kuma paistavad vaid kaugete kehade kajastusena. Rammetus valdab liikmeid, päev tundub lõpmatuna, aeg tüütult ülearusena. Iga osakene meis, iga elundikene otsib unustust ja lagunemist.

Kuid painajalisemad ja mürgisemad on siiski ööd.

Millised väsitavad on Põhjamaade valged ööd!

Taevas helendab kui valges öösärgis naine sulepadjul, kes ei valva ega maga. Ta aeleb unetuses. Ta otsib unustust kui vaimuhaige oma haiglase pääaju sünnitust, kui kuutõbine kuu sundivat, kütkestavat lähedust. Ta silmad on pärani ahastusest ja üliväsimusest, ta verivaene aju on kui valutav paise tundlikuks murenenud pääaju koopas.

Une asemel näeb ta aga lahtiseil silmil valendavaid viirastusi lae all, põrandal, eesriietes ja oma juures voodis.

Valge öö imbub igale poole.

Naine peidab pää padja alla, kuid padi on tiine öövalgusest, on uimastav ja sünge kui taevas, kui õhukuma akendel, kui helendav virvendus tumedail eesriideil.

Siis pillub naine voodist linad ning padjad ja mähib end mustadesse rättidesse, kuid valget ööd ei saa ta petta. Hall ja tiiras kui märtsi kass kükitab ta hüppevalmilt voodi päitses, üksisilmi oma saaki varitsedes. Ta joobub sinu abi-

tuist vingerdamisist ja irvitab sinu katsete üle peituda sest ööst ja uinuda.

Viimaks pead talle järele andma. Sa tõused voodist lubjastunud väsimusest, peaaegu mõistusetu ja meeletu, — riietud hooletult ja tuigerdad uimaselt tänavaile . . .

Rannas võtad paadi, küürutad sisse ja sõuad saarekeste vahele, kus aerud paadi põhja heidad ja tukud kuni hommikuni jõe jahedas aurus . . .

Millised painajalised on Põhjamaade valged ööd!

Valge öö on kui hiiglamao halastamatud tiiraselt läikivad, kulmudeta, hüpnotiseerivad silmad.

Ta sööb sult mõistuse ja su alalhoide instinkti. Ta röövib sult vastupanuvõime ja tahtejõu.

Neil öil oled valmis esimest vastutulijat armatsema ja juhuslikule möödaminejale kaela langema.

Neil öil võib sind häbistada ja mutta tallata ja sa ei tunne muud kui valvakat, helendavat taevast, mis aju läägeks teeb ja südame pööritama paneb.

Sinuga võib noil öil sündida asju, mis kainel päeval sulle arusaamatud.

On sul aga muresid ja piinab sind üksildus, siis oled sa neil öil hääbumisele määratud. Sa ei leia ses ääretus, piimaselt venivas sigimistiines tühjuses ühtki toetuspunkti, ühtki elustavat jõuküllast mõtet ja tahte impulsi, mis su elu päästaks. Neil öil oled sa paratamatult kadunud.

Kui sa aga sellele mürgisele sigitajale vastu panna söandad, kui sa unerohuga end uimastad või mere jahedas aurus puhkust otsid, kustud sa pikkamisi kui vahaküünal sulatisahju kuumas hõõges...

Millised halastamatud ja mürgised on Põhjamaade valged ööd!

Neil öil pühitseb Peterburi pikki ülestõusmise pühi.
Hämarad tänavad täituvad erutet kogudest, kes kõik kirikute suunas liiguvad. Siin-sääl võpatab surutud häältest, majade varjus arg sosistamine ja harva sekka helisev naer, mida saadab kumisev rühkiv sammude müdin.

Tuimalt ja tardunult püsivad kesklinna kivihiiglased ja agulite tahmased ütid vaenuliste, kustunud silmadega mahajäetud kodusse sisenedes.
Ja rasked kutsuvad kellade löögid.
Kauged kurvad matuse kellad . . .
See on päälinna öine müsteerium ülestõusmise pühal.

Kõrged küünlajalad heidavad sammaskäikudesse mitmekordseid viirastuslikke varje. Kullatud raamide jätkud ja kuldehted pühapiltidel sätendavad tuhmilt, kuna kujud ise üleoleva ükskõiksusega rahvahulka vahivad.
Suitsu ja vaha lõhn, segatud higi ja hingeauruga, sünnitab sonoorse fooni papi pühalikule talitusele.
Rõhuva koormana lasub palvetajate hingedel surma lähedus . . . Ahastus muljub hinge ja igatsus ime järele paneb ergud argselt lõdisema.

Kiriku ümber mõõnab ja hoovab sama erutet rahvas.

Iga üksik on tahtetu ja ilmetu. On ainult veel üldolevuseks liitunud mass; ja see mass igatseb imet ülestõusmise püha ööl.

Ohvritule keeled kiriku nurga sammastel keerlevad kui leekivad sivvud kohe taevast, nõrk viiruki lõhn äratab müstilisi mälestusi ja vahete-vahel karjatab kiriku avatud lävest preestri jäme bass või koori sumbutet laulu katke.

Kiriku pääsid varajased ja valitud, kuid massi see ei eksita. Eemalt on ootus põnevam, ime võimalikum ja müsteerium salapärasem . . .

Ikka tihedam on hulk ümber kiriku, ikka põnevam on ootus ja hõõguvam igatsus . . .

Kellade juubeldusega tõuseb ärevus kõrgema tipuni.

Juhuslikud naabrid kaelustavad ja suudlevad üksteist.

Rõõmu ja hõiske heli võpatab õhus.

Kirikust laguneb hiilgav vool väikeste vilkuvate tulukestega pimedasse, kohisevasse murdu ja puruneb komeedi sabana laialihüplevaks tähetolmuks.

Mõni tuluke kustub pea tuule käes, mõni heitleb ja hingitseb kaua, kaua, kuni kaob tänavate haigutavasse kurku.

Ühes laguneva rahvahulgaga tundub ka meeleolu langu, — on kui pettumus hiljutisest erutet ootusest, võib olla hommiku-eelne väsimus . . .

Hulk puruneb, sulab, kaob kiiresti; liigub veel mõni üksik, harv kogu kiriku platsil, naabri-tänaval, ja seegi kaob pea uduses sumeduses.

Aino oli ammu oma tuttavad rahvamurdu kaotanud. Ta hõljus tahtetult ja andunult voolus, massi kohinast ja ärevusest kaasakistuna. Ärkas alles kui Neeva lähedal end tundis enda hoole jäetuna. Aeglaselt sammus siis kaldaäärsele puiesteele, toetus rammetult vastu Neeva kalda müüri.

Milline salapärane on öö Peterburis ülestõusmise pühal.

Usklikke ja uskmatuid võlub legend surematusest. Sääl seisab kirik — üksi kesk platsi, — tume ja ähvardav hommikuse hämara taeva foonil. Kuid ta ei ole mahajäetud ja abitu. Inimese hinge ümbritseb looduse saladuste võrk pea sama tihedalt kui alginimest. Ja usuline tunne on see, mis neid tühje sfinksi silmi mõista mööndab.

On ajajärke, kus see tunne end avalikkuse eest peitma peab, kus teda salatakse ja häbenetakse.

Kuid kui võimetu on ka siis inimene oma tahte ja mõistusega selle kivist ja higist, verest ja pimedusest taotud kolossi kõrval, mis elava hirmu kehastab paratamatu kaduvuse eest, mis püüab tõlgitseda elumõtet ja inimese olemise otstarvet ja sihti.

Trotsiv mõistus ajab pragusid naiiv-primitiivsesse ilmavaatesse, kuid jätab puutumata alusmüüri, millele pea uus tundmatu jumalus kerkib. Ses ääretus looduse saaduste ja imede labü-

rindis tarvitseb inimese hing absoluutset, tarvitseb looduse kogumõistust, mis iga üksiku hinges tegutseks.

Las' tulla hädad ja ohud, las' avab surm oma kõdunud hambutu suu, kui pimeda ja mõõtmatu kuristiku, ja hing otsib ses pimeduses müsteeriumi, ta igatseb imet, mis hinge ja mõtte kaduvusest päästaks. Iga üksiku tahteavaldused paistavad nii tähtsatena ja tarvilikkudena, et ta oma väikeste ja tähtsusetute eluavalduste jätkamist igaveseks igatseb. Ta usub elu hoolimata surmast, ta igatseb kõikteadmist, kõiknägemist, ta saab müstiliseks luuletajaks surma puudutusel. . .

Ja naisel on tarvidus selle müstilise abi järele nii mitmevõrra suurem, kuivõrra ta abitum ja iseseisvusetum on mehest. . .

Aino lõdises tasa. Milline rõhuv-valus ja salapärane on Peterburi öö ülestõusmise pühal.

Ära värinaga nõjatus ta kalda müürile ja vaatles vett. Hääletult libisesid mustad varjud ja laigud mustjashallil virvendaval pinnal ja tasased sammud ning sumbutet sosin seljataga kõnniteel tundusid läbiimbununa sama müstilisest meeleolust kui hiljutine kohisev rahvahulk kiriku ümber.

Järsku tundis Aino valuhoogu hinge haaravat, mingit lähedase õnnetuse ennet, kui läheneva hädaohu võigast hingust. . .

Tasane tuulehoog raagus okstes... Sammud lähenesid ja kaugenesid. . . Tasased hääled . . . allasurutud ja mahedad lausete katked puurisid valutunde sügavamale ja laiemale. . .

Aino ajas end sirgeks, et härdast rammetusest pääseda, kui Tooni ja Ira sumbutet hääli arvas kuulvat. Ta keeras end järsku ümber ja astus mõne sammu puiestiku sisemusse.

Nad istusid tihedalt üksteise najal varjatud pingil. . . Ira oli pää Tooni õlale toetanud, kuna Tooni teda hellalt silitas.

Oo, miks ei läinud ema ended täide? Miks ei veerenud sel õnnetul ööl auto Ainost üle, miks ei kukkunud ta kiviselt astmelt tasase sulpsatusega jõkke kui kivi, mis pidemest lahti pudenenud? Või miks ei surmanud teda mööda rutates kade käsi teise õnnelikuma pähe? Oo, miks? . . . Aino lamas voodis ja tundis, kuis elamisjõud temast välja valgus, tühja kesta maha jättes, jõuetut liikuma, jõuetut tahtma ja elama.

Kogu talve oli ta enesepettuses elanud. Kogu talve oli ta alateadliselt oletanud, et Tooni teda nii armastab nagu ta on, tema hääde ja vigadega, et ta teda ainuüksi armastab ja nüüd rahuldet on.

Oh ei! Aino ei ole kaugeltki see, keda Tooni otsib, ja ka Tooni tarvitseb Ainole täiendusi.

Aino päralt on ainult sopikene Tooni südamest, ja sedagi ainult nii ja nii palju kordi kuus...

Keegi koputas.

Aino ei tõstnud pääd. Siis kuulis ta, kuis uks ettevaatlikult lahti lükati ja keegi ettevaatlikult varvastel tuppa astus.

Kes võis see olla?

Nii vara ei tulnud Tooni ja ta ei ole ju täna Aino päralt . . . Tema mõtted on naise juures, kes on kui ööliblikas õrn ja sale . . . vahepääl aga mängib ta ajaviiteks naistega, keda õrnuse tarvidus tema lähedale toonud . . .

Aino karjatas . . . Voodi ees seisis Jaan Oks . . . Ta haaras Ainot tugevate tangist kätega. Aino hääle sumbutas raske higine kogu ja tema suud ja silmi otsisid rasvaselt läikivad ahned ilvese silmad ja teravad ilvese hambad.

Alguses püüdis Aino end lahti rabeleda. Ta peksis käte ja jalgega ja pöörles kogu kehaga.

Kuid mehe ihu soojus, tema sundiv ja meelitav sosin . . . kirglised lausete katked uimastasid ja röövisid vastupanujõu. Ainot valdas jõuetu ükskõiksus . . .

Kahjurõõmus-tõsiselt kumardus Anne-Mari vari üle voodi.

Miks ei tohi end hellatada lasta sel, kes sind tõesti sügavalt armastab, kellele sa ainuke ja kõik oled?

Juba teadmine üksi vaigistab ja lepitab, et on keegi, kellele sa kallis oled, kellele sa enam oled kui elu ja enam kui elutöö.

Ta ei rahulda sind täiesti, — kuid sa leiad talle täienduse . . . ha . . . ha . . . ha . . .

Sa võtad kergelt ja naerva suuga Toonilt selle südame katke, mis ta sulle teiste naistega jagada jätab . . . Sa ei tee talle etteheiteid ja ei hooli neist teistest, sest ühel teisel pimedal ööl hiilib „tema" sinu juure tervelt andudes, üksi sinu päralt olla tahtes, õnnelik, et sa end armastada lubad . . . ha . . . ha . . . ha . . .

Piirita jälkusetunne pöörles hinges kui roojane limane roomaja, kes südame koopa on roninud ja säält sind läikivate, teravate, tigedate silmadega

varitseb, ja keda sa endast välja ajada ei saa! Ah, sul ei ole mingit abinõu tema väljaajamiseks.

Ta on sinu lahutamatu osa . . . eluks ajaks . . . kõik see lõpmatu rida päivi ja tunde ning aastaid . . .

Rahuldatult ja iseteadvalt oli läinud Jaan Oks. Ta oli rutanud äraminekuga, et perenaine midagi ei märkaks ja et mõni tuttav enne tulema ei juhtuks . . . ha . . . ha . . . ha . . .

Piirita jälkusetunne koondas Aino tahtejõu.

Ta pakkis kiiresti asju.

Kui kõik valmis oli, kutsus ta perenaise ja teatas, et ta ära sõidab, otsekohe ära sõidab!

Ja sellele herrale, kes hommikul käinud, peab perenaine ütlema, et Aino temaga enam kokku saada ei soovi.

Aino kolis Anne-Mari juure.

Tädi võttis teda imestanult ja külmalt vastu.

Säädis talle toa valmis ja aitas teda vaikides tuba korraldada.

Viimaks jäi Aino üksi.

Siin Anne-Mari läheduses paistis, nagu toibuks ta, nagu suudaks ta end koguda elu pääle, nagu võiks ja tohiks ta unustada seda, mis hiljuti juhtunud.

Ta kirjutas Toonile, et ta toa vahetanud ja kutsus teda õhtuks uude korteri.

Ta kõndis raskemeelselt toas edasi-tagasi, ta käis söömas ja kõndis jälle, . . . kuid ta mõtted liikusid ikka ainult ühes suunas spiraalina ümber hommikuse juhtumise . . .

On Ainol jõudu olla anne-mariline?

Suudab ta ühendada minevikku Tooniga?

Esialgul ainult seda, mis hommiku juhtus, varjata oma armastuselt?

Suudab tema armastus astuda üle juhtunu ja naerda muretult ja süütult, nagu poleks midagi juhtunud?

Tooni tuli õhtul.

Aino tahtis teda tavaliselt vastu võtta, kuid nüüd istus ta sohval, trotsiv-kahvatu ilme näol, ja ütles enesele ootamatult, otsekohe pääle tervitust:

„Kutsusin sind, sest et mul sulle midagi ütelda oli."

Tooni püüdis naeratada: „Sa räägid paljutõotavalt ja üpris pühalikult."

Aino tõstis pää kõrgemale, ta istus nüüd tardunult kui post ja lausus kõliseva ühetoonilise häälega:

„Mul on sulle ütelda, et ma tänasest päevast Jaan Oksi naine olen."

Tooni ilme muutus pinguldatuks, kuna huuled kahvatasid.

Ta ei suutnud enam istuma jääda, tõusis üles, astus Ainole päris lähedale ja poolpaluvalt, poolmuigades, värinaga kurgus, ütles ta hellalt: „Aino, sa teed rumalat nalja."

Aino tundis, kuis kramplik valu tema hinge haaras, ta arvas, et minestab. Ta vajus järsku kokku, peitis näo kätesse ja sosistas enam hingamise kui häälega:

„Olin tõesti täna hommikul Jaan Oksi päralt... ühel valusal unustussilmapilgul!"

Vaikus oli toas.

Aino vaatas läbi sõrmede. Tooni oli võõras vihast ja jälkusest, ta lükkas jalaga tooli, mis ta ees seisis, ja läks jumalaga jätmata välja.

Aino kuulatas... Hinges oli kõik vaikne, nii vaikne, nagu oleks sündinud see, mis pidi tulema.

Ta kuulis koridoris kaduvaid samme, nüüd olid nad eeskojas . . . nüüd trepil . . .

Pääaju tundis tasast leina ja hinges oli hirmuäratavalt vaikne, nagu oleks koolja majas . . .

Aino oli vähe maganud. Ta oli rahuline ja talitas kui välise mehanismi sunnil, kui võõra tahte hüpnoosil.

Ta pani võõrad ja laenatud raamatud ja käsikirjad aknalauale kihti, igale kihile omaniku nimega tähekese juure.

Ta kirjutas õele ja emale kirja. Ta vahetas pesu ja riided ja läks siis toakingades Anne-Mari magamistuppa ja tõi lauasahtlist väikese laetud revolvri, mida Anne-Mari pooledvistades, pooltõsiselt oma „paratamatuks saatuseks" ja „vanaduse lohutajaks" nimetas ja pani revolvri oma ette lauale.

Kuidas oli Anne-Mari ütelnud? Ta oli naeratanud ja ütelnud, et ta võimatuks ei pea, et kord kui vana ja nõder, siis selle riistapuu abil üksildusele otsa ei tee.

Aino võpatas. Oleks nagu keegi valusat närvi tema hinges puudutanud.

Tuba oleks nagu tumedaks ja kõledaks muutunud ja seljataga tundis ta külma, halvava õhu liikumist.

Külmavärin pani ta tasa lõdisema. Ta läks voodi juure ja võttis vaiba ümber. Ta tõmbas jalad toolile.

Külmalõdin ei kahanenud.

Ta vajus unustusse.

Kui ta ärkas, ei lõdisenud ta enam, kuid selle eest oli juhtunu nii teravalt ja selgelt silmis, nagu korjus lõikuselaual, nagu oleks pääaju klaaskirstu mahutet.

Ja arg eluinstinkt hakkas otsima pääset möödapääsmatust.

Mis on siis juhtunud, et ma hääbuma pean, kaebas peenike hääl kuskil sügaval.

Ta mõtles Tooni pääle ja tasane lõdin jooksis uuesti üle selja. Nüüd näis ta temale inimesena, keda ta kauges minevikus tunnud.

Ehk oli Tooni siiski enam sinu päralt kui sa arvasid? Võib olla hävitasid sa ise silla, mis teid ühendas?

Miks ei vaikinud sa, Aino? Miks sa ei salanud?

Väsinud vari libises üle näo. See oli paratamatu.

Võisin ma salata, kui pöörituse- ja jälkusetunne mind mõistusetuks tegi, kui hing abi ja toetust, lepitavat kaastunnet ja andeksandmist otsis? Võisin ma siis vaikida?

See on eelarvamine, see on sama isikut rõhuv, hävitav traditsioon kui usuline andumine, sosistas uuesti eluinstinkt.

Kogu oma jõudu elule, kogu end tulevikule!...

On siis eelarvamised nii tugevad, et eksitust hääks teha ei saa? On siis eksitus naisele saatuslik?

Aino pää vajus seljatoe najale. Ta silmad olid kinni ja pilk otsis vastust hinge sügavustest. Ta otsis endas jõudu võitlemiseks ja elamiseks.

Ja sügaval halas ja nuttis, — elu on liig kalk, liig hoolimatu naisele.

Oleks ehk parem, kui naine antaks mehele, määratule, paratamatule. Naine harjuks ehk temaga, harjuks kui saatusega, kui laste isaga.

Või on see midagi muud? Või peab naine ka hingeliselt ühte kasvama inimesega, kes temasse tunginud, kes saanud tema oluliseks ja hävitamata osaks.

Miks tunneb naine alles siis, mehe päralt olles, et see mees võõras, jälk, vihatav on?

Ja kuidas olla teisele kõik, kui see võõras ja vihatav sinu intiimim kaaslane on?

Aino oigas.

Ah, see võõras on vastumeelt ja jälk, aga ta jääb sinusse püsima... Mälestus temast ajab vere pähe ja võimetu viha hingesse. Tahaks kõiki sooni avada, et roojast verd välja voolata lasta, et ühtegi tilka, ühtegi märki temast enam järele ei jääks, — aga elada nii on võimata.

Ta on kui mädanev paise. Sa võid teda katsuda unustada. Sa võid püüda matta teda alateadvuse tolmu alla, kuid sa pead temast siis alati mööda hiilima kui haigest õrnast kohast, kui haavast, mis iial täiesti ei parane, mis iial olematuks ei saa.

Aino värises üle kogu keha ja nuttis.

Ta kihvtitab minu tunded ja püüded, ta võtab minult tasakaalu, milleta võimatu teadlik end austav olemine.

Kas ei ole kõik naised, kel õnnetus oli mitme päralt olla, kas hingeliselt tuimunud ja toorenenud, või jälle ülitundlikkudeks, tahtejõuetuteks erkude rusudeks muutunud?

Aino tõusis püsti ja raputas ennast.

Hirmus traditsioon! Hirmus, sest et ta naist kasvatanud ja karastanud ei ole reaalsele elule.

Ta on istutanud ja süvendanud tundeid ja aimeid, mis paratamatult eluinstinktiga vastollu peavad sattuma.

Oo, ehk oleks Aino suutnud elada vanapiigana, kes õnnetu armastuse järele leinab.

Ta oleks ehk võinud naisena närbuda kui paepinnale istutet kadakas, kuid ta oleks ehk siiski leidnud ala, mis elu oleks elatavaks teinud. Oma hinge oleks ta mähkinud mustadesse pehmetesse kaduvuse tiibadesse ja mälestuse oleks ta tuimusega lukutanud, et ta seda hella korjust ei tülitaks.

Ja ta oleks oma elu jätkanud vaikselt ja pühapäiselt kui Ellu-tädi oma pimedas onnis, mille kitsal aknal kauge ilma ebamäärased kontuurid tuhmuvad . . .

Aino vajus uuesti toolile. Kui ta pää tõstis, sattus ta pilk revolvrile. See paistis temale saaki varitseva ilvesena, kes kükitab spiraali kaugemas otsas, kuna Aino paratamatult spiraali traati mööda talle läheneb, ja tal olid Jaan Oksi hambad ning silmad.

Aino sules silmad, ja eluinstinkt otsis uusi pääsmisvõimalusi. . .

Aino, sul on ema, kes sind kaua valusalt taga leinaks. Tahad sa temale nii suurt südamevalu teha?

Aino võpatas. Oli siis nii raske surra? Ta pää vajus alla ja talle paistis, nagu sirguksid ema koltunud värisevad käed revolvri järele, et möödapääsmatut ära hoida.

Ka Aino sirutas käed välja ja oigas. Emakene, ära keela mind surra. Meie Saartel oleme kõik surmale määratud pääle üksikute.

Meil puudub eluinstinkt, mis meie samme juhiks ja meid ohu eest hoiataks. Meie läheme õnnetusele vastu, hädaohu aimuseta ja julgelt ning kui meid tabab oht, siis kohmetame ja imestame, sest meid rabas ootamatus . . Meil, Saartel, meil

ei ole alalhoideinstinkt nii arenenud, et meie elada võiksime ja jõuaksime.

Meie ei aima oma sammude ja tegude varitsevaid tagajärgi, meie oleme kui lapsed, kes langeva liivaseina kaldal muretult mängivad ja igal kaduval minutil paratamatut hävitust oma pääle kisuvad. Meil puudub hoiatav hääl hinges, mis ettevaatusele manitseks, mis jalga õnnetusest eemale juhiks, mis varitseva hädaohu instinktile avaks.

Meie oleme surema määratud rumala mõttetu juhuse läbi.

Emakene, mis võivad sinu varjavad käed, kui meie ise oma ette elada ei oska. . .

Aino võttis revolvri pihku. Ta paistis elavana ja libedalt vaenulisena.

Tahtejõudu koondades surus ta revolvri suu kuumale otsale.

Väike külm avaus vajutas oimekohta nahale külma rõnga, mis lõdinaga üle kogu keha lagunes kui piirded vette vajunud kivist.

Ja viimse päästekatsena lipendas läbi tühja aju ahastav mõte:

„Kui mõttetu on surra inimese pärast, kes vastik, keda vihkan!"

Keegi kõndis koridoris. Aino käsi värises. Valu ja häbi kogunesid kõva tombuna kurku. Ta lasi revolvri otsa alla vajuda, kuid jälkusetunne ja häbi surusid revolvri otsa suhu ja mehaaniliselt vajutas sõrm kuke pääle . . .

Mõttetu on surra inimese pärast, kes vastik, keda vihkan.
